

Studering med särskilda behov i andra stadiets naturbruksutbildning

Fallstudie Axxell Brusaby

Ida Fredriksson

Examensarbete för agrolog (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för landsbygdsnäringsarna och landskapsplanering

Raseborg 2014

Förord

Vill tacka alla inom Axxell Brusaby som gett mig möjligheten att fördjupa mig i detta ämne, en stor eloge även till koordinatör för specialundervisning, Astrid Henriksson, som fungerat som extern handledare. Astrid har varit till mycket stor hjälp under utformandet av examensarbetet.

Jag riktar också ett stort tack till Ingeborg Lignell, Rolf Nybondas och Maria Löfqvist-Håkans som gett mig möjligheten att del av deras kunskap och erfarenheter av särskilda behov.

EXAMENSARBETE

Författare: Ida Fredriksson

Utbildningsprogram och ort: UP i lantbruksnäringarna, Raseborg

Handledare: Lars Fridfors

Hanledare utanför UP: Astrid Henriksson

Titel: Studerande med särskilda behov i andra stadiets naturbruksutbildning

– Fallstudie Axxell Brusaby

Datum 28.3.2014

Sidantal 45

Bilagor 3

Sammanfattning

Studerande med särskilda behov blir allt vanligare i Finland. I grundskolan har man de senaste åren uppmärksammat en markant ökning. Lärarna på Axxell Brusaby anser att ökningen redan märks av bland studerande, vilket kan skapa problematik i undervisningen då inte detta beaktas i timresurseringen.

Syftet med detta examensarbete är att genom en litteraturstudie uppmärksamma och belysa de mest allmänt förekommande neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna på Axxell Brusaby. I examensarbetet uppmärksammas och beskrivs diagnoserna autism, Aspergers syndrom, dyslexi och ADHD.

Examensarbetet innehåller även intervjuer med lärare och övriga yrkeskunniga inom ämnet där de reflekterar över studerande med särskilda behov. Syftet med intervjuerna var att få en koppling till lantbruksbranschen och ta reda på om lantbruksutbildningen är en lämplig utbildning för studerande med särskilda behov. Intervjuerna och egna erfarenheter är sammanställda som en diskussion med slutsatser av resultatet.

Resultatet visar bland annat att studerande med särskilda behov inte ökat de senaste åren vid Axxell Brusaby. Hur lämplig lantbruksbranschen är för studerande med särskilda behov beror på hur grava diagnoserna är. Undervisningsresurseringen för studerande med särskilda behov blir förmodligen en nyckelfråga i framtiden som alla utbildningar kommer behöva ta ställning till.

Språk: Svenska

Nyckelord: Särkilda behov, Axxell Brusaby, Neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna, Autism, Aspergers syndrom, Dyslexi, ADHD, Lantbruksbranschen

---

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Ida Fredriksson

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma, Raasepori

Ohjaaja: Lars Fridefors

Ulkopuolinen ohjaaja: Astrid Henriksson

Nimike:Erityisapua tarvitsevat opiskelijat toisen asteen luonnonvara-ala koulutuksessa
- Tapaustutkimus Axxell Brusaby

Päivämäärä 28.3.2014

Sivumäärä 45

Liitteet 3

Tiivistelmä

Erityistä apua tarvitsevien opiskelijoiden määrä on yleistynyt Suomessa ja peruskouluissa onkin pantu viime vuosien aikana merkille tämä merkittävä nousu.Axxell Brusabyn opettajat ovat sitä mieltä, että nousu on huomattavissa opiskelijoissa jo nyt, mikä aiheuttaa ongelmia opetuksessa, sillä asiaa ei ole otettu huomioon tuntiresursseissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kirjallisuuskatsauksen avulla huomioida ja tarkastella laajemmalti Axxell Brusabyn koulun opiskelijoilla esiintyviä neuropsykologisia toimintahäiriöitä. Opinnäytetyössä korostetaan ja läpi käydään autismin, Aspergerin oireyhtymän, dysleksian ja ADHD:n diagnooseja.

Opinnäytetyö sisältää myös opettajien ja muiden ammattilaisten haastatteluja,joissa he pohtivat opiskelijoita, joilla on erilaisia erityistarpeita. Tämän tarkoituksena on yhdistää aihe maatalouslaan ja saada selville,sopiiko maatalousalan koulutus erityistä apua tarvitseville opiskelijoille.Työn lopputulos koostuu haastatteluvastausten ja omien kokemusten pohdinnasta.

Tulos osoittaa muun muassa, että erityistä apua tarvitsevien opiskelijoiden määrä ei ole noussut viime vuosina Axxell Brusabyssä.Maatalousalan sopivuus erityistä apua tarvitseville oppilaille riippuu siitä, kuinka vakavia heidän diagnoosinsa ovat.Opetusresurssien takaaminen erityistä apua tarvitseville opiskelijoille lienee keskeinen kysymys tulevaisuuden päätöksissä.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: Erityisopiskelijat, Axxell Brusaby, Neuropsykiatriset toimintahäiriöt, Autism, Aspergerin oireyhtymä, Dysleksia, ADHD, Maatalousala

---

BACHELOR'S THESIS

Author: Ida Fredriksson

Degree Programme: Rural Industries and Landscape Planning and Design

Specialization: Agriculture

Supervisor: Lars Fridefors

Supervisor out of Degree Programme: Astrid Henriksson

Title:

Students with special needs in the vocational upper secondary education in Natural Resource
- A case study in Axxell Brusaby vocational school

Date 28.3.2014

Number of pages 45

Appendices 3

Summary

Students with special needs are becoming more common in Finland and in recent years there has been a notable increase of these pupils in the elementary school. The teachers at Axxell Brusaby vocational school believe that the increase is already noticeable among the students, which can create problems in teaching if this is not considered in the teaching resources.

The purpose of this thesis is to point out and highlight the most prevalent neuropsychiatric functional impairments through a literature study and implement the findings on Axxell Brusaby. The thesis describes the diagnoses of autism, Asperger's Syndrome, dyslexia and ADHD.

The thesis also contains interviews with teachers and other professionals within the subject in which they reflect on students with special needs. The intention of this was to get a connection to the agricultural industry and get a result on whether agricultural education and training is an appropriate education for students with special needs. Reflections on the interviews and personal experiences are compiled in a discussion together with the conclusions of the thesis.

The result of the thesis reveals that the number of students with special needs has not increased in recent years at Axxell Brusaby. How appropriate the farming industry is for students with special needs depends on how severe the diagnoses are. Teaching resources for students with special needs will probably be a key issue in the future.

Language: Swedish

Key words: Special needs, Axxell Brusaby, Neuropsychiatric functional impairments, Autism, Asperger's Syndrome, Dyslexia, ADHD,

---

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Specialundervisning inom grundläggande utbildningen	2
2.1 Lagar och förordningar.....	3
3. Specialundervisning inom grundläggande yrkesutbildning	4
4. Axxell Utbildning.....	4
4.1 Specialundervisning vid Axxell Utbildning Ab	6
4.3 Historik.....	7
4.4 Axxell Brusaby idag.....	9
5. Utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar	12
5.1 Hjärnan	13
5.2 Genetik	14
6. Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.....	14
7. Autismspektrum	16
7.1 Autismens historia.....	17
7.2 Autistisk syndrom	18
7.3 Atypiska autism.....	18
7.4 Desintegrativ störning	19
7.5 Orsaker till autismspektrum	19
7.6 Kännetecken för autism.....	20
7.7 Temple Grandin.....	21
8. Aspergers syndrom.....	21
8.1 Hans Asperger	22
8.2 Orsakerna till Asperger syndrom	23
8.3 Kännetecken för Aspergers syndrom	23
8.4 ”Geniala nördar”	24
9. Dyslexi/ Läs- och skrivsvårigheter.....	25
9.1 Auditiv och Visuell dyslexi.....	26
9.2 Orsaker till Dyslexi	27
9.3 Kännetecken för dyslexi.....	28
10. ADHD	29
10.1 Orsaker till ADHD	30
10.2 ADHD historia	31
10.3 Kännetecken för ADHD.....	31
10.4 Könsskillnader vid ADHD	32
11. Diskussion och slutsatser utgående från intervjuer	35
11.1 Studerande med särskilda behov	35

11.2 Undervisning på Axxell Brusaby	36
11.3 Särskilda behov inom lantbruksbranschen	37
11.5 Förbättringsförslag	38
11.6 Möjligheter och blickar mot framtiden	39
12. Källförteckning.....	40

Bilaga 1: Ingeborg Lignell

Bilaga 2: Rolf Nybondas

Bilaga 3: Maria Löfqvist-Håkans

1. Inledning

Studerande med särskilda behov blir allt vanligare inom yrkesutbildningen i Finland. Under läsåret 2011 fanns det 20 100 studerande som var i behov av specialundervisning. Det är en ökning från föregående år på 750 studerande. Inom den grundläggande utbildningen har man märkt en markant ökning av behovet av specialundervisning vilket betyder att under de kommande åren kommer siffrorna med studerande med särskilda behov växa kraftigt inom yrkesutbildningen.

Genom min specialiseringspraktik på Axxell Brusaby kom jag i kontakt med studerande med särskilda behov och fick känna på en del av de problem och svårigheter lärare utsätts för vid yrkesskolor. Under min tid på Brusaby fick jag praktisk erfarenhet då jag kom i kontakt med de allra flesta av de neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som jag valt att gå närmare in på i examensarbetet. Tanken med examensarbetet är att uppmärksamma och belysa de vanligaste särskilda behoven hos ungdomsstuderande på Axxell Brusaby.

Examensarbetet är baserat på en litteraturstudie över de vanligaste förekommande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar vid Axxell Brusaby. Det ingår även en översikt som grundar sig på intervjuer med lärare från Axxell Brusaby för att få en koppling till lantbruksutbildningen och få deras åsikter om hur studerande med särskilda behov lämpar sig för lantbruksbranschen. Dessutom gjorde jag en intervju med Maria Löfqvist-Håkans för att också höra en yrkeskunnigs åsikt. Maria jobbar som handledande lärare vid Finlandssvenskt specialpedagogiskt resurscentrum (SPERES) i frågor som berör neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Intervjuerna med lärarna har skett under en enskild diskussion. De har fått möjligheten att korrekturläsa mina anteckningar och tillägga texter i efterhand. Intervjuen med Maria har gjorts via email.

2. Specialundervisning inom grundläggande utbildningen

Permanent bosatta barn i Finland är läropliktiga, vilket betyder att de bör avlägga den grundläggande utbildningen. I allmänhet börjar läroplikten vid sju års ålder och avslutas då grundläggande utbildningen är slutförd eller tio år efter att studierna påbörjades. Om ett barn på grund av handikapp inte kan uppnå målsättningen för den grundläggande utbildningen inom utsatt tid kan förlängd läroplikt tillämpas. I Finland slutför 99,7 % den grundläggande utbildningen (Utbildningsstyrelsen 2014 A).

Med hänvisning till lagen för den grundläggande utbildningen i Finland har alla elever rätt till individuell handledning och stöd under hela grundskoletiden. Inom den grundläggande utbildningen i Finland erbjuds tre olika former av stöd för elever med särskilda behov. Stödformerna är allmänt stöd, intensifierat stöd och särskilt stöd.

Eleverna skall erbjudas tillfälligt stöd eller mer omfattande stödåtgärder och det skall även vara möjligt att få flera olika stödformer samtidigt. Alla elever skall erbjudas allmänt stöd, det allmänna stödet är en del av fostran och undervisningen. Det är lärarens uppgift att planera och utvärdera behovet av stöd. Om mer omfattande stödformer krävs identifieras det som intensifierat stöd, vilket är en mer fortlöpande stödform.

Intensifierat stöd är till för studerande som behöver regelbundet hjälp och stöd under studietiden. Stödet skall följa en plan som görs upp i samarbete med eleven och vårdnadshavare. I planen skall det framgå de olika stödformerna samt nödvändiga pedagogiska arrangemang. Innan man påbörjar intensifierat stöd bör en pedagogisk bedömning göras av en yrkeskompetent person inom elevvården (Finlex 628/1998).

Om eleven inte klarar undervisningen med hjälp av intensifierat stöd övergår stödformen till särskilt stöd. Då uppgörs en individuell plan för hur undervisningen skall ordnas (IP). IP:n bör utformas utgående från en pedagogisk bedömning (Utbildningsstyrelsen 2014 B).

Det särskilda stödet står för specialundervisning. Elevens behov beaktas och undervisningen kan ske helt eller delvis i specialklass. För att eleven skall beviljas särskilt stöd bör en omfattande utredning utföras, det bör utföras en pedagogisk utredning vilket vid behov kan kompletteras med ett psykologisk eller medicinskt utlåtande (Finlex 628/1998).

Enligt statistikcentralens uppgifter för år 2012 gällande specialundervisning fick 12,7 % elever i grundskolan allmänt eller intensifierat stöd, vilket är något högre än föregående år. På Åland fanns den största andelen med intensifierat stöd (14 %) och den minsta andelen fanns i Kajanaland (3 %) (Statistikcentralen 2013).

Statistik från 2010 påvisar att ungefär 64 000 elever slutförde den grundläggande utbildningen. Av dem fortsatte ungefär 50 % till olika gymnasier, med en könsfördelning 58% av kvinnor och 43% av männen. Till en yrkesinriktad utbildning fortsatte ungefär 41 %. Av dem var 33 % kvinnor och 49 % män (Statistikcentralen 2011).

Under läsåret 2011 fick 20 100 studerande specialundervisning inom den grundläggande yrkesutbildningen i Finland, det är 750 elever fler än året innan. Det motsvarar en procentandel på 7,2 % av alla studerande vid en yrkesutbildning och 14,3 % av dem inriktade på ungdomsutbildning. Inom yrkesutbildningens specialundervisning var 59 % av det manliga könet (Statistikcentralen 2013).

2.1 Lagar och förordningar

I FN:s konvention om barnens rättigheter (artikel 23) lyfts barn med funktionshinder och deras specifika rättigheter fram. Alla barn oavsett funktionshinder skall ha samma möjligheter till ett bra liv. Barn med funktionshinder skall kunna gå i skolan och aktivt ha möjlighet att delta i samhället. Barnet samt barnets familj skall få den hjälp de behöver, endera gratis eller så förmånligt som möjligt så att människor har råd att ta emot hjälp då det behövs (FN:s konvention om barnens rättigheter, artikel 23).

I lagen om yrkesutbildning (630/1998) anges orsakerna till specialundervisning. Handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller annan orsak är godkända orsaker. Lagen kräver att det bör göras en individuell plan för hur undervisningen skall ordnas för studerande som blivit beviljade specialundervisning (Finlex 630/1998).

3. Specialundervisning inom grundläggande yrkesutbildning

Specialundervisning inom yrkesutbildningen är avsedd för studerande som är i behov av särskilt stöd både gällande undervisning och elevvårdstjänster. Undervisningen kan helt eller delvis anpassas. För studerande med särskilda behov uppgörs alltid en IP. I IP:n beaktas studerandes individuella behov till stöd och handledning under studierna (Utbildningsstyrelsen 2014 C).

En personlig studieplan (PSP) eller på finska Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS) uppgörs alltid och används som hjälpmedel för studerande att planera sina studier. Den handledning som behövs för att bevara studiemotivation synliggörs och även konkreta mål planeras för studierna. I planen synliggörs individuella val och den uppdateras under hela studietiden (EDU 2010 A).

Då studierna individuellt anpassas för en studerande antecknas detta i IP:n. Studerande erbjuds specialundervisning i någon form, elevvårdstjänster eller annat individuellt stöd för att klara studierna. En individuell plan görs alltid skriftligt (EDU 2010 B).

4. Axxell Utbildning

Axxell Utbildning består av 8 olika verksamhetspunkter runt om i Svenskfinland som erbjuder utbildning åt ungdomar och vuxna. För ungdomsstuderande erbjuds grundexamina inom olika branscher och för vuxna studerande finns det möjlighet att avlägga yrkesexamina samt specialyrkesexamina.

Axxell Utbildning Ab grundades 1.8.2008 som en fusion av Västra Nylands yrkesskola, Yrkesinstitutet Sydväst, Lappfjärds folkhögskola, Finns folkhögskola, Cityfolkhögskolan, Kuggomskolan och Åbolands folkhögskola/Språk- och turisminstitutet. Axxell har succesivt utökat sin verksamhet, den 1.1.2009 gick Karis kurscenter med i fusionen samt 1.1.2010 Åbolands yrkesinstitut.

Axxell Utbildning Ab är ett aktiebolag som leds av en styrelse. Som VD fungerar Stefan Johansson. Lena Johansson fungerar som rektor för det pedagogiska arbetet. Personalstyrkan inom Axxell Utbildning Ab är ungefär 400 personer. Bolaget ägs av Svenska folkskolans vänner r.f. och Svenska småbruk och Egna hem Ab, Raseborgs stad är även delägare i bolaget.

Axxell utbildning har ungefär 3700 studerande, av dem är ungefär 1300 ungdomsstuderande (Björkroth , 2014).

Bild 1 Axxell Utbildning Ab

4.1 Specialundervisning vid Axxell Utbildning Ab

Specialundervisningen inom läroanstalten bygger huvudsakligen på att den ordinära undervisningen individuellt differentieras för studerande med särskilda behov. Axxell erbjuder även grundexamen som smågruppsundervisning inom fastighetservice och hemarbets- och rengöringsservice. Behovet finns eftersom det förekommer studerande som behöver få undervisning i mindre grupper och detta kräver större lärar- samt skolgångsbiträdesresurser (Axxell Utbildning Ab 2010, s. 3).

Våren 2014 finns det 35 studerande inom smågruppsundervisningen samt 8 studerande integrerade i textilutbildningen. Våren 2014 fanns det totalt 229 studerande med IP inom hela Axxell (Henriksson A, 2014).

En grundpelare för specialundervisningen inom Axxell är den individuella planen som beskriver studerandes behov. I planen noteras vilka undervisningsarrangemang som behövs för att ordna undervisningen, hur undervisningen anpassas eller differentieras och vilka resurser som vore lämpliga. En IP kan även uppgöras för studerande som blivit efter i studierna och behöver extra hjälp och stöd för att kunna återuppta studierna. Egenläraren (klassföreståndare) ansvarar för uppgörandet av IP för sina studerande. Specialläraren hjälper med att utreda innebörden av intyg och att anpassa undervisningsarrangemang och -metoder. Före en IP kan godkännas bör den vara genomgången i samråd med studerande och vårdnadshavare. En IP godkänns genom att underteckna den. Både studerande, vårdnadshavare och egenlärare undertecknar planen. Efter detta undertecknas den även av enhetschefen. Samtliga dokument som hör till IP förvaras på inlåsta (Axxell Utbildning Ab 2010, s. 8).

Huvudprincipen är att en IP-studerande deltar i samma undervisning som alla andra. Studerande kan ha möjlighet till anpassat studiematerial, individuella uppgifter, extra stöd och hjälp av skolgångsbiträde eller av en annan lärare. Studerande med IP kan bedömas på avvikande sätt än vad som anges i kursbeskrivningen. En studerande med IP beviljas muntliga tentor, tilläggstid samt tillgång till eventuella hjälpmedel. Bedömningen kan också vara anpassad, vilket betyder att studerande bedöms med anpassade kriterier.

Även om studerande i sin IP har godkänt anpassning av examensdelar eller kurser bedöms studerandes kunskande alltid enligt kursens bedömningskriterier. För de kurser och examensdelar som kan anpassas görs anpassade bedömningskriterier upp.

Ett enstaka anpassat vitsord behöver inte leda till ett anpassat helhetsvitsord för en examensdel. Lärarna avgör alltid vilken tyngd kursens målsättningar har i förhållande till kraven för hela examensdelen. T.ex. en teoretisk kurs i foderutdelning för produktionsdjur som bedömts med ett anpassat vitsord påverkar inte helhetsvitsordet för examensdelen. Studerande skall alltid informeras om vilka konsekvenser är av ett anpassat vitsord (Axxell Utbildning Ab 2010, s. 9-12).

4.2 Axxell Brusaby

Brusaby är Axxells naturbruksenhet och ligger i Åbolands skärgård på Kimitoön. På enheten i Brusaby erbjuds grundexamensutbildningar för ungdomar. Man kan studera till hästskötare, djurskötare, landsbygdsföretagare och skogsarbetare/ skogsserviceproducent. Enheten erbjuder dessutom olika kortkurser samt förberedande utbildningar för yrkesexamina och specialyrkesexamina för vuxenstuderande (Björkroth , 2014).

4.3 Historik

Brusaby har en 100 årig historik i bagaget med många fusioner och namnändringar under de år som passerat. Skolan har haft varierande framgångar samt motgångar, studerande antalet har även varierat digert under årens lopp.

Avstampet för verksamheten var 1906, då titulerades skolan som Wrethalla skola för småbruk och egna hem och skolan låg i Vreta. 1914-1949 titulerades skolan som Vrethalla lantmannaskola, skolan låg på ungdomsföreningens marker och under de åren brann det gamla skolhuset ner i Vreta.

Året 1949 köpte garantiföreningen för Å.L. Brusaby av församlingen och verksamheten förflyttades från Vreta till Brusaby, skolan titulerades då Åbolands lantmannaskola. En fusion mellan Åbolands lantmannaskola och Högre svenska lantbruksläroverket skedde 1962, samma år köptes även Norrgård (27ha) och Södergård (23ha) arrenderades, den totala odlade arealen låg då på 128 ha samt skog ca 60 ha. Skolans kalla lösdriftsladugård byggdes 1967 och då pågick starka diskussioner om det var djurplågeri att bygga en kall lösdrift. Ett kombinerat sugg- och gödsvinsstall byggdes 1982 och hade plats för cirka 300 svin. Mellan åren 1986- 1988 förflyttades Vreta husmoderskola till Brusaby och skolan titulerade sig från 1988 som Brusaby yrkesläroanstalt.

1989 startade en hästskötartutbildning på Brusaby, på skolan fanns då ett stall för 30 hästar och en travbana. Strömna gård (43 ha) arrenderades 1990 och började odlas ekologiskt. Under åren 1992-1993 skedde en ombyggnad av ladugården. Skolan bytte namn igen 1995, till Naturbruksinstitutet (Nbi). Samma år byggdes kall lösdrift för sinsuggorna i foderladan och sex stycken kalla boxar åt hästarna (Ginström & Grönn 1997, s. 58-82).

Lantbruksutbildningen upphörde på Brusaby under läsåret 1996 och utbildningen flyttades till Västankvarn i Ingå. Under året 1997 startade en djurinriktad lantbruksutbildning/djursjukvårdare, samma år tog skolan över ridskolan Pegasus. 1999 var det dags för nästa fusion, då blev skolan en del av Yrkesinstitutet Sydväst. Året därpå förnyades mjölkcentralen i ladugården och plöjnings-FM ordnades på skolan. Smådjursklinik, klassrum och internat byggdes till under 2001. Under läsåret 2002 upphörde lanbruksutbildningen på Västankvarn och flyttades tillbaks till Brusaby. Året därpå förflyttades skogsutbildningen från Ekenäs till Brusaby . Brusaby firade under läsåret 2006 100 års jubileum (Kujala, 2006). Den 1.8.2008 övergick skolan till Axxell utbildning Ab och fick namnet Axxell Brusaby (Nybondas , 2014).

4.4 Axxell Brusaby idag

Som enhetschef för Axxell Brusaby fungerar idag Tomas Björkroth. På enheten arbetar för tillfället cirka 60 personer. Personalen består av allt från lärare, kökspersonal, studiesekreterare och gårdsarbetare. 439 studerande är inskrivna under våren 2014, 122 av dem är ungdomsstuderande. Enheten erbjuder internatsplatser för samtliga ungdomsstuderande. Det finns internat med cirka 160 sängplatser.

På enheten finns dryga 30 hästar (trav- och ridhästar) och mängder av olika djur allt från hundar till ödlor. Brusaby är även det enda stället i Finland som utbildar assistenthundar, som hjälper rörelsehindrade personer i vardagen. Hundarna kan allt från att tända lampor till att hjälpa till vid av- och påklädning. Under våren 2013 utexaminerades fem hundar som nu har överlåtits till sina nya ägare.

På Brusaby bedrivs också hittedjursmottagning, 120-150 djur per år tas emot och största delen hittar tillbaks till sina ägare eller får nya hem. För det mesta är det hittekatter men då och då tas även till exempel hundar och kaniner emot. Det bedrivs också smådjursklinik 4 eftermiddagar i veckan, enligt ett avtal med kommunens veterinär (Björkroth , 2014).

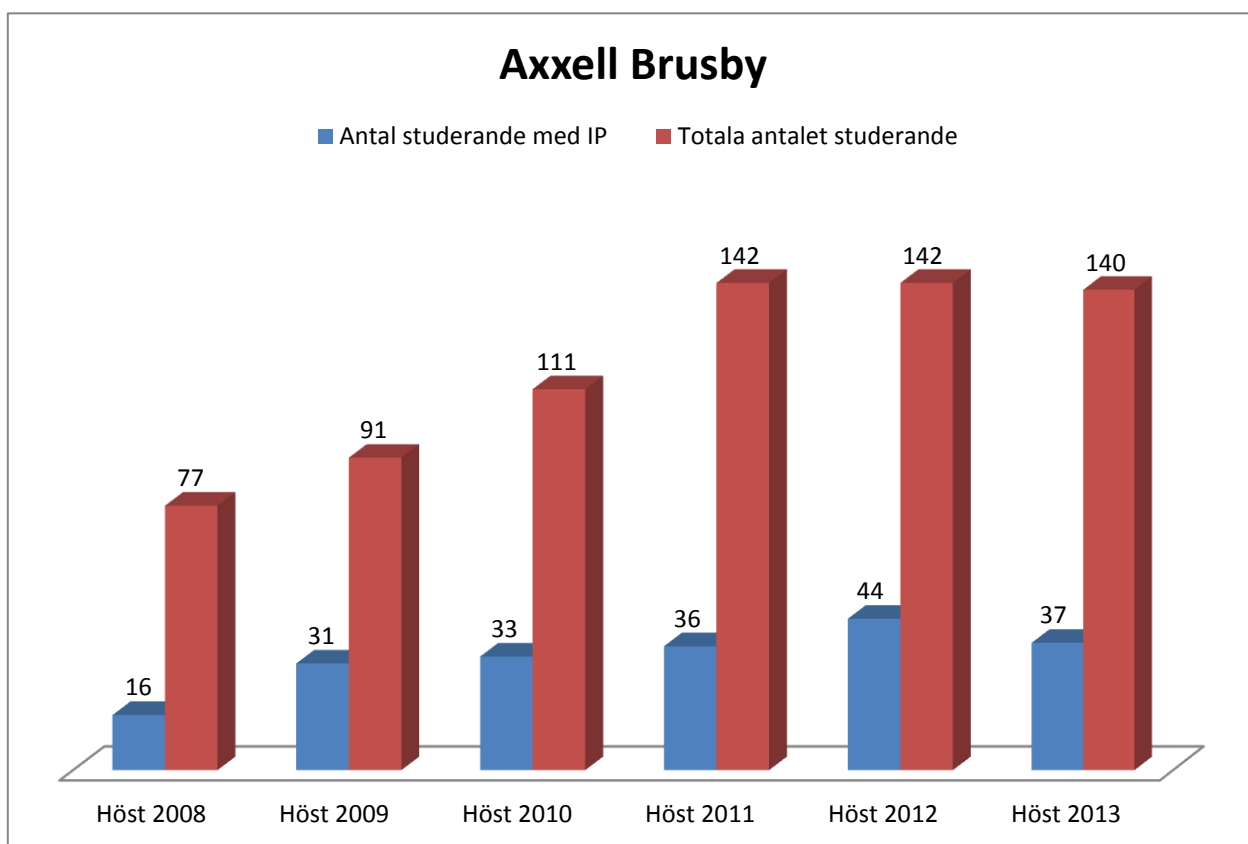
Bild 2 Kanslihuset på Axxell Brusaby, Fotograf Åsa Österberg

4.5 Specialundervisning på Axxell Brusaby

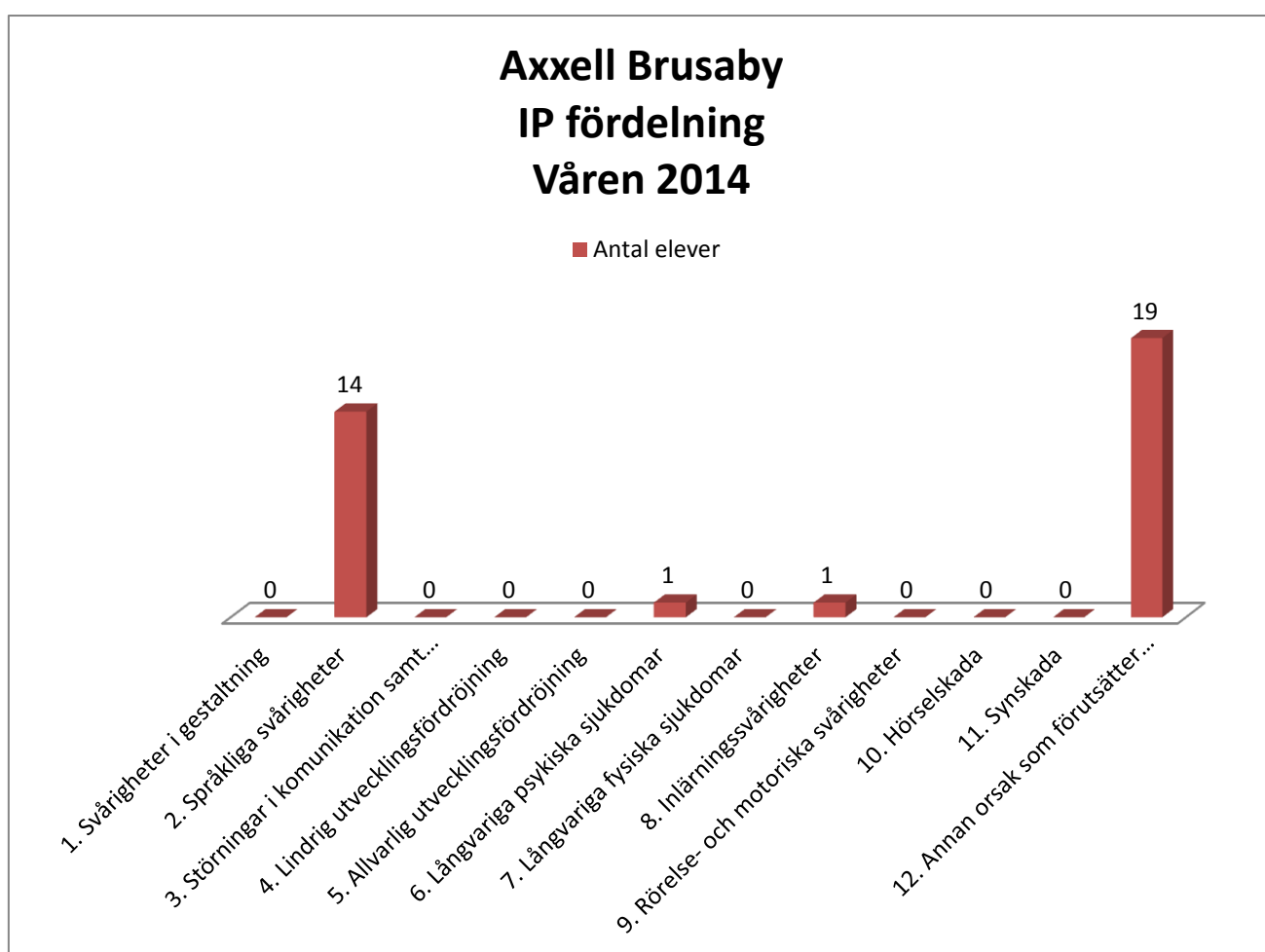
På Axxell Brusaby finns inte för tillfället en speciallärare. Tjänsten har varit lediganslagen och förväntas vara tillsatt till hösten 2014. Under de senaste året har speciallärarens arbetsuppgifter fördelats till diverse lärare som på sidan om undervisningen har skött dessa uppgifter. Egenlärarna har fått ta ett större ansvar och har rådfrågat koordinatören för specialundervisning vid uppgörandet av IP eller då man har haft frågor kring specialundervisning.

I figur 1 ser man antalet studerande vid Axxell Brusaby från och med hösten 2008 till hösten 2013 samt hur många studerande som var/ är i behov av en IP. Studerandeantalet har successivt ökat men antalet IP har varit ganska konstant. Någon märkbar ökning har inte kunnat konstateras.

Figur 1. Axxell Brusabys totala antal studerande samt studerande med IP

I figur 2 ser man fördelningen av grunder för IP för våren 2014. 35 studerande har IP våren 2014. Studerande kategoriseras enligt särskilda behov vilket framkommer i figuren. 14 studerande är diagnostiserade med språkliga svårigheter. 1 studerande har psykiska problem och 1 inlärningssvårigheter i samband med autism och Aspergers syndrom. 19 studerande är kategoriserade till annan orsak som förutsätter specialundervisning (Henriksson, 2014).

Figur 2. IP fördelning våren 2014

5. Utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar

Människan är en spännande art som under årtionden har lärt sig att anpassa sig till sin omgivning, vi kan till exempel uttrycka oss på många olika språk och kommunicera med andra människor med bara hjälp av kroppsspråk och ansiktsuttryck. Vi förbättrar vår omgivning på sådana sätt som man för några år sen inte trodde var möjligt, men det finns skillnader mellan alla människor. Den naturliga variationen är något som det ofta talas om i olika sammanhang, våra mänskliga egenskaper går att placera inom den ramen. Längd, vikt och IQ är ofta egenskaper som jämförs och placeras i normalfördelningsvariabeln. Dessa tre egenskaper har egentligen inget att göra med varandra. Man är inte mer intelligent fast man väger mer men däremot så finns det ju samband mellan vikt och längd vilket är logiskt. En person som är längre än medeltalet väger också naturligt mer, detta samband kallas för samvariationer. Det finns en mängd olika samvariationer bland de mänskliga egenskaperna både fysiska och mentala förmågor.

Utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar är avvikelser från normalfördelningen. Personer med funktionsnedsättningar och särskilda behov har ett avvikande sätt gentemot andra personer. Det finns dock gränser för hur avvikande man bör vara för att hänvisas till psykiatriska utredningar. Gränserna förflyttas hela tiden på grund av att funktionsnedsättningar och särskilda behov ökar markant hela tiden (Hejlskov Elvén B., Veje H. & Beier H. 2012, s. 21-25).

Funktionshinder och funktionsnedsättning går ofta under samma benämning, även om det rent teoretiskt har olika betydelser. En funktionsnedsättning är en tydlig nedsättning hos en person (Jakobsson I-L & Nilsson I 2011, 16).

Funktionshinder eller handikapp kan vara bakomliggande orsak då en person inte uppfyller de förutsättningar som omgivningen kräver. Personen kan ha en fysisk funktionsnedsättning som försvårar vardagen och kan vara i behov av olika hjälpmedel såsom till exempel rullstol eller andra liknande hjälpmedel (Hejlskov Elvén B., Veje H. & Beier H. (2012) s. 30-31).

Funktionshinder kan förorsakas av komplicerade förlossningar eller olyckor där personen skadats fysiskt (Utholm I. 2003, s. 67-68).

5.1 Hjärnan

Man har sedan sent 1900-tal forskat efter avvikelser i hjärnan hos personer med utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar. I början letade man efter tydliga avvikelser i röntgenbilder på hjärnan, man jämförde olika avvikelser med varandra. Efter det började forskarna leta efter olika icke fungerande hjärnfunktioner genom undersökningar av personer med utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar och deras sätt att använda sin hjärna. Då vissa områden i hjärnan inte aktiverades hos personer med samma diagnoser drog man slutsatsen att utvecklingsrelaterade funktionshinder berodde på en hjärnskada. Det har dock inte varit möjligt för forskarna att komma till ett resultat, eftersom resultaten varierat beroende på hur man mäter. Det resultat man kommit fram till är att personer med utvecklingsrelaterade funktionshinder inte använder sina hjärnor som alla andra (Hejlskov Elvén B., Veje H. & Beier H. 2012 s. 67).

Hjärnan är det mest komplicerade organet och innehåller över 20 miljarder nervceller som kopplas samman genom nervtrådar. Varje enskild nervcell har kontakt med 300 000 andra nervceller. Hjärnans nervceller kommunicerar med till exempel kroppens sinnesorgan och muskler. Bland annat vår motorik, vårt språk och våra allmänna förmågor är kopplade till hjärnans nervceller. Hjärnan kan delas upp i tre olika delar, storhjärnan, hjärnstam och lillhjärnan (Trillingsgaard A., Dalby M. & Ostergaard J. , 2003, s. 39).

Storhjärnan (*Cerebrum*) samlar, lagrar och reagerar på information från omgivningen och kroppens olika delar. Arbetet som storhjärnan utför är förutsättningar för känslor, vilja, uppmärksamhet, tankeverksamhet. Med andra ord påverkar det vårt psykiska liv och våra viljemässiga handlingar. Storhjärnan är den mest väsentliga anatomiska delen av hjärnan, och mest betydelsefull för neuropsykologin (Eriksson H., 2001, s. 30).

Hjärnstammen är en förbindelse mellan storhjärnan och ryggmärgen, tar emot impulser från storhjärnan och transporterar vidare i kroppen (Trillingsgaard A., Dalby M. & Ostergaard J., 2003, s. 42).

Lillhjärnan (*Cerebellum*) har en väsentlig roll för inläringen och utförande av vår motorik. Vi lär oss smidigt med hjälp av lillhjärnans funktioner olika rörelser.

Skador i lillhjärnan kan leda till försämrad muskelkoordination, i värsta fall kan även gångförmågan förloras, talet kan försvåras och nya motoriska egenskaper kan inte utvecklas medan den intellektuella nivån fortsätter fungera normalt (Eriksson H., 2001, s. 32).

Avvikelse i hjärnans funktioner i den normala utvecklingen kan bero på genetiska defekter, det kan vara fråga om medfödda eller mycket tidigt uppkomna avvikelser i hjärnfunktionen (Trillingsgaard A., Dalby M. & Ostergaard J., 2003, s. 27).

5.2 Genetik

Utvecklingsrelaterade funktionshinder bygger på polygenetisk ärftlighet, vilket betyder att det är flera gener som är inblandade. Forskningen är inte så långt framskriden men man har kunnat identifiera 10 specifika gener som förekommer hos personer med autism, ADHD och specifika lässvårigheter. Desto färre av dessa specifika gener en person besitter desto mindre svårigheter har personen i sitt dagliga liv. Då en person innehar flera av dessa gener kan generna påverka varandra och tillsammans förorsaka gravare svårigheter. Om två partners med få eller olika specifika gener får barn tillsammans har de större risk att få ett barn med gravare svårigheter än de själva har, men det finns även en sannolikhet att barnet inte överhuvudtaget drabbas. Då partners med samma specifika gener får barn tillsammans leder det oftast till att barnet får samma utvecklingsrelaterade funktionshinder (Hejlskov Elvén B., Veje H. & Beier H., 2012 s. 63).

6. Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Man kan prata om neuropsykiatriska eller utvecklingsneurologiska funktionsnedsättningar, *Neurodevelopmental disabilities*. Dessa funktionsnedsättningar påverkar inte bara det teoretiska tänkandet utan påverkar även den praktiska vardagen (Jakobsson & Nilsson, 2011, s. 160).

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar påverkar huvudsakligen den personliga utvecklingen samt beteendet. Diagnoser som bland annat Autism, Asperger syndrom, ADHD/ADD samt även Dyslexi kan alla gå under denna benämning. Gemensamt för dessa diagnoser är att de alla fastställs av läkare och psykiatriker, de är också så kallade symtomdiagnoser (Gotthard, 2007, s. 63).

De neuropsykiatriska undersökningarna fastställs genom olika undersökningsmetoder utgående från barnets ålder. Hos spädbarn iaktas och undersöks de enklaste reflexerna, då barnen närmar sig ett år kan man börja iaktta barnets aktiviteter såsom till exempel lekar. Då barnen ”uppkommit” till fyra års ålder kan man systematiskt undersöka beteenden, den verbala samt den icke verbala kommunikationen med och jämföra med utvecklingen hos jämnåriga barn. Bäst resultat åstadkoms om man filmar barnets beteende och kommunikation och i efterhand går igenom det inspelade materialet. Det kan vara lättare att uppfatta eventuella attacker, plötsliga rörelser såsom muskelryckningar eller liknande som kan vara avgörande för en diagnosticering. Självfallet bör undersökaren känna till barns utveckling i detalj för att kunna urskilja den avvikande utvecklingen och känna igen de självklara neurologiska tecknen eftersom det ibland bara kan vara fråga om förseningar i utvecklingen (Trillingsgaard A., Dalby M. & Ostergaard J., 2003, s. 28-29).

Från slutet av 1900-talet har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ökat markant, vilket i praktiken betyder att allt fler barn föds med funktionsnedsättningar. Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan orsakas av hjärnskador i fosterstadiet eller bero på olika genetiska defekter (Eriksson, 2001, s. 17- 18).

Man utgår alltid från att barn har en ”normal” utveckling. De skall bland annat kunna lära sig och förstå, kunna minnas, relatera till olika sammanhang och kunna jämföra nya och tidigare upplevelser. Problemen hos barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar märks tydligast i olika praktiska sammanhang så som till exempel i lek med andra barn. De kan ha våldsamma humörsvängningar samt koncentrationssvårigheter i olika situationer. Det påstås ibland att barn som uppvisar något av ovannämnda beteenden beror på bristande omhändertagande och fostran av föräldrarna. I vissa fall kan folk försöka tillrättavisa barnen, öka kraven och försöka få dem att fungera som andra jämnåriga, vilket inte leder till positiva resultat, snarare tvärtom. Barns utveckling bygger i första hand på erfarenheter och samspel med andra människor och omgivningen.

Grundläggande behov, såsom omvårdnad, tillfredsställande av behov, träning till anpassning av vardagen och sociala regler är väldigt betydelsefulla för barn under uppväxten. Skillnaderna uppkommer då barn uppfattar de olika erfarenheterna på olika sätt. Barn med normal utveckling förstår och lär sig relativt lätt de sociala ”reglerna” och hur de skall styra sitt beteende i olika situationer. Barn med störningar i hjärnans funktioner tolkar världen och omgivningen på ett avvikande sätt än andra. Störningarna i hjärnan påverkar barnens personliga utveckling på alla plan: Det är mycket vanligt att barnen har problem med kamratkontakter. Problemet beror oftast på överaktivitet och de andra barnen orkar helt enkelt inte med det överaktiva barnet (Duvner, 1994, s. 11-12).

I dagens samhälle brukar man tala om Npf-moln vilket är en förkortning för Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Npf-molnet står för diagnoser där det inte finns klara gränser mellan diagnoserna och de ofta går in i ”varandra”. En person som diagnosticeras i Npf-molnet har ofta flera olika diagnoser (Brusewitz 2013, s. 17).

7. Autismspektrum

Autismspektrum är ett gemensamt namn för olika tillstånd av autism. Begreppet autismspektrum kan stå för diagnoserna autistisk syndrom, atypisk autism, samt Aspergers syndrom (Autismförbundet 2009).

Autismspektrumet kan indelas i tre olika grupper av funktionshinder. Den första gruppen representerar de svårigheter som uppkommer vid socialt samspel, grupp två representerar förmågan att kunna kommunicera och den tredje gruppen representerar udda och typiska beteenden och intressen (Gerland 2011, s. 11).

Autismspektrum diagnoserna är inte direkta sjukdomar utan orsakas av att hjärnan följer en annan ritning jämfört med andra hjärnor. Detta leder till att hjärnan fungerar, lagrar och bearbetar fakta på ett avvikande sätt (Lorenz 2012, s. 13).

Inlärningssvårigheter förekommer vanligtvis inom autismspektrumet, ungefär en tredjedel av alla som diagnostiserats inom autismspektrumet har någon form av inlärningssvårigheter. Majoriteten av dessa har grava inlärningssvårigheter.

Autism påverkar negativt på inläringen, detta tros bero på ytterligare hjärnskador eller ha ett samband med autismsens ”plats” i hjärnan, teorierna har inte kunnat bevisa att är sanna (Wing 1996, s. 74-75).

7.1 Autismsens historia

År 1943 publicerades för första gången en systematisk beskrivning av de autistiska tillstånden, det var amerikanska psykologen Leo Kanner som publicerade beskrivningen. Hans Asperger publicerade år 1944 liknande teorier om autism som är jämförbara med Kanners teorier. I Finland startade intresset för autism under 1950-talet, det talades om ”barndomens psykos”. I Finland fanns det ingen kunskap om syndromet och de enda möjligheter för personer med autism var att bli inlagd på en psykiatrisk anläggning (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, s. 239).

En kvinna värd att nämnas inom autismforskningen är Lorna Wing. Hon genomförde tillsammans med kollegor forskning med erfarenhet som grund. De gjorde under år 1979 en studie i London där alla barn med någon form av funktionshinder eller inläringssvårigheter ingick. Målet vara att kunna identifiera den ”klassiska” autismen samt kunna identifiera flera autistiska beteenden. De observerade även samma karakteristiska beteendemönster Hans Asperger tidigare beskrivit. Wing utvecklade en hypotes som ännu idag används för att definiera olika autismspektrum, kallad Wings triad (Rubin 2006, s. 38-39).

I början av 1990- talet genomfördes ett forskningsprojekt i Finland inriktat på barn och ungdomar med autism. Man genomförde undersökningarna i olika kommuner runt om i landet. På basen av undersökningen kom man fram till att de flesta autistiskadiagnoserna samt syntomer i autismspektrumet överlappar varandra, vilket betyder att de blir svårt att urskilja dem.

I Finland finns nu under 2000- talet ett ganska välutvecklat stödsystem och barn och ungdomar med autism får den hjälp och stöd de behöver och kan redan vid ung ålder dra nytta av de rehabiliteringsmöjligheter som erbjuds (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, s. 244-247).

7.2 Autistisk syndrom

Autism är en radikal utvecklingsstörning som betyder ett svårt och allvarligt handikapp genom hela livet. Autism framträder för första gången vid tidig ålder, till och med före barnet fyllt tre år (Duvner, 1994, s. 97).

Det mest karakteristiska draget för autism är olika specifika utövade beteenden som utförs genomgående, detta på grund av att de har ursprungligen begränsade intellektuella funktioner och har svårt att vara flexibla (Merland 2008, s. 25).

Det uppstår märkvärdiga problem under utvecklingen, många av de typiska beteendena kan bero på extrem omognad. De framstår som märkliga eftersom beteendet inte motsvarar deras ålder eller den färdighetsnivå de borde besitta (Wing 1996, s. 73).

Autism är vanligare hos män hos kvinnor. På 1000 människor föds ungefär en eller två personer med autism (Von Knorring 2012, s. 39).

För att barn skall diagnostiseras med autism bör barnets begränsningar påverka negativt barnets vardag samt symtomen ha påvisats före tre års ålder. Förmågan till social samverkan, ömsesidig kommunikation samt föreställningsförmåga tas i beaktande under diagnostiseringen (Klasén McGrath 2009, s. 31).

Autism kvarstår hela livet och de flesta individer som diagnostiserats med autism behöver också hjälp och stöd hela livet ut. Stödet kan gälla både boende och sysselsättning. Vissa individer kan klara av att arbeta, men oftast behöver de ändå ett visst stöd för boendet. Personer med diagnostiserad autism har väldigt sällan en fungerande kärleksrelation (Von Knorring 2012, s. 40).

7.3 Atypiska autism

Personer som diagnostiseras med atypisk autism är personer som har en avvikande utveckling som inte kan kopplas till diagnoserna autistisk syndrom eller Asperger syndrom. Atypisk autism kan beskrivas som en radikal negativ störning i utvecklingen, begränsad förmåga i socialsamverkan samt kommunikation.

Atypisk autism diagnosen används oftast då personer inte passar in inom ramen för autistiskt syndrom, ett exempel är att symtomen framträder först efter tre års ålder (Klasén McGrath 2009, s. 25).

7.4 Desintegrativ störning

Desintegrativ störning är den ovanligaste formen av autism. Barn som diagnosticerats med desintegrativ störning är barn som utvecklats normalt ända till två års ålder, det är vanligt också med normal utveckling till tre år. Utvecklingen stannar upp och tar ett kraftigt steg bakåt, barnet utvecklar ett beteende som påminner om autistiskt syndrom. Symtomen kan framträda plötsligt eller smyga sig på. Den desintegrativa störningen måste uppträda före barnet fyllt tio år för att passa i kategoriseringen. Man bedömer att av 1 000 000 barn är det ungefär 17 barn som drabbas av desintegrativ störning (Västerbro 2008).

7.5 Orsaker till autismspektrum

Orsakerna till autismspektrum anses främst vara genetiska orsaker, vilket betyder att personen föds med störningen. Nedärvningen är polygenetisk, vilket betyder att det behövs ett samspel mellan olika gener. Forskare har identifierat mer än tio olika gener som uppträder i variationer i samband med störningen. Samband mellan miljöfaktorer och autism har också påvisats, till exempel ämnen som klassats som skadliga för foster och infektioner under graviditeten kan framkalla autism (Von Knorring 2012, s. 39).

Förlossningsproblem är i genomsnitt vanligare hos barn med autism, tidigare trodde man att detta är orsaken till funktionshindret. Nu menar man att vissa svåra förlossningar kan ha ett samband med autismspektrum men då måste det också existera avvikelser hos barnet från födseln. Tvillingstudier samt familjestudier stöder dessa resultat, familjemönstren ger svar på att det finns mer än dominant eller recessiv gen. Troligen behövs det flera gener som samarbetar. Med hjälp av forskning har man även kommit fram till att autism är ett tillstånd som kan gå i arv inom en släkt (Wing 1996, s. 89).

Hjärnan är ofta större hos personer med autism, vilket kan märkas genom att mäta huvudets omkrets. Forskare har bevisat att detta beror på att det finns mer levande hjärnceller under tidig barndom hos personer med autism jämfört med andra personer. I samma forskning har man också kunnat påvisa att det dör fler celler hos personer med autism än hos andra. Detta betyder att personer med autism har färre hjärnceller än andra personer då de blir äldre (Hejlskov Elvén B., Veje H. & Beier H. 2012, s. 68).

7.6 Kännetecken för autism

Kännetecken för det autistiska syndromet är till exempel stora avvikelser i barnets beteende. De kan till exempel vara ointresserade av omgivningen eller av andra människor. Ofta förekommer det språkliga svårigheter och hos babbyn kan till och med jollret utebli. Barnen är ofta självständiga, ber sällan om hjälp och är inte i större behov av tröst (Eriksson 2008, s. 17).

Typiska kännetecken på autism är likgiltig inställning till omgivningen och barnet känner inget behov av att imitera omgivningens beteenden. Autistiska barnlekar är inte kreativa. Barnen kan timalt snurra på ett hjul, slå ihop leksaker eller stirra på leksakerna och detta beteende kan beaktas som lek ur ett autistiskt perspektiv. Plötsliga och häftiga humörsvängningar samt reaktioner på olika ljud förekommer. Den mentala utvecklingen är också försenad, men detta är individuellt från person till person (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, s. 17-19).

En person med autism kan ha svårt att koppla ihop tidsuppfattning med upplevelser. De har svårt med tidsuppfattning och har också svårt att förstå orsaken till något som inträffat. Svårigheter att välja mellan olika alternativ förekommer ofta och de saknar också fantasiförmågan (Duvner 1994, s. 100).

7.7 Temple Grandin

Temple Grandin är en av världens främsta konstruktörer av slakterier och har doktorerat i veterinärvetenskap samt forskat om djurens beteende vid Colorado State University i USA. Hon arbetar även som konsult inom köttindustrin och ungefär hälften av alla kor som slaktats i USA och Kanada passerar anläggningar som är planerade av henne. Temple har diagnosen autism och anser att hennes karriär beror på hennes autistiska diagnos. Hon anser sig tänka likadant som djuren, hon hävdar att hon använder sig av bilder, ljud och beröring för att skapa ett intryck där detaljer är viktiga, precis som hos djuren (Snaprud P 5/2006).

”Autism har gett mig en syn på djur som de flesta som arbetar med djur inte delar, även om många vanliga människor gör det, och det är att djur är mer begåvande än vi tror. Det finns mängder av ägare av sällskapsdjur och djurälskare som kan tala om att – Lilla fluffy kan tänka -, men djurforskare har i allmänhet avfärdat detta som önsketänkande (Grandin 2005, sid 6).

8. Aspergers syndrom

Aspergers syndrom hör till en av de vanligaste neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna. De påminner på många sätt om autism men symtomen är inte lika framträdande. Den språkliga utvecklingen är oftast bättre hos personer med Aspergers syndrom gentemot personer med autism. De flesta personer med Aspergers syndrom har ingen intellektuell funktionsnedsättning, tväremot är de ofta mycket intelligenta. En speciell egenskap för personer med Aspergers syndrom är att de oftast har ett brinnande intresse för ett specifikt ämne. Kunskaperna de besitter inom ämnet oftast helt otroliga, men de kan ha svårigheter att praktiskt utnyttja kunskapen på ett meningsfullt sätt (Gotthard 2007, s. 66).

Personer med Aspergers syndrom har bristfällig förmåga att tyda och förstå social samverkan, de har även en avgränsad förmåga att förstå ömsesidig kommunikation (Attwood 2007, s. 14).

Överlag är det män som diagnostiseras med Aspergers syndrom och de har som ovan nämnt väldigt brinnande intresse för något eller några specifika ämnen. Kvinnor med Aspergers syndrom är svårare att diagnostisera eftersom deras beteende avviker från männens och deras brister är inte lika tydliga. De saknar oftast ett brinnande intresse för ett specifikt ämne och alldagliga teman såsom smink, matlagning eller djur kan uppfylla det behovet. Problemsituationer bland kvinnor med Aspergers syndrom uppstår vid kamratkontakter. Kvinnor vill ”vara kompisar” och kamratkontakter är något de stävar efter. Manliga personer med Aspergers syndrom är inte lika beroende av vänner, de är vanligtvis mycket nöjda om de har en kamrat. En del personer kan till och med klara sig gott utan kamrater. Bägge könen har förstås samma sociala svårigheter, vilket ofta leder till att kvinnor med Asperger syndrom är olyckligare än männen (Eriksson 2008, s. 18).

8.1 Hans Asperger

Aspergers syndrom är en relativt ny upptäckt, under 1900-talet fick denna grupp sitt namn. Syndromen är uppkallad efter Hans Asperger som arbetade som barnläkare i Wien. År 1944 gjorde han en upptäckt bland de barn som besökte hans klinik: Han såg ett sammanhängande och likartat personlighetsdrag och beteende hos en del av sina patienter.

Under 1940-talet hade de psykologiska studierna om barndomen blivit accepterade och man gjorde stora framsteg gällande beskrivningar av diagnosernas kännetecken. Trots framstegen inom de psykologiska studierna fann man ingen beskrivning eller förklaring som passande för Aspergers syndrom. Hans Asperger föreslog ” *Autistische psychopathen im Kindesalter*”, vilket kan översättas till en personlighetsstörning. Han ansåg att Aspergers syndrom kan beskrivas som en personlighet istället för psykisk sjukdom.

Hans Asperger var mycket fascinerad av barn som uppvisade personlighetsstörningar som kunde förknippas med Asperger syndrom, han gjorde utförliga observationer på barnens svårigheter och deras förmågor. Han observerade att barnens sociala mognad och sociala förståelse var försenade samt att det fanns svagheter i verbal samt icke verbal kommunikation. Barnen hade svårt att få vänner och föra konversationer. Barnen kunde präglas av egocentrisk upptagenhet samt avsaknad av empati för omvärlden.

Hans Asperger upptäckte också en tydligt märkbar klumpighet gällande gång och händernas och fötternas koordination. Dessutom var en del av barnen även extremt känsliga för till exempel vissa ljud samt beröring. Han ansåg att Aspergers syndrom beror på genetiska eller neurologiska faktorer, istället för psykologiska eller miljömässiga faktorer. Han noterade även att barnen oftast hade ovanliga talanger som kunde leda till ett framgångsrikt personliv eller yrkesliv (Attwood 2007, s. 14-16).

8.2 Orsakerna till Asperger syndrom

Orsakerna som ligger bakom Asperger syndrom är okända. Ärftliga faktorer påverkar ungefär hälften av alla fall. I de resterande fallen tror man att det har att göra med skador eller funktionsstörningar i hjärnan. Skadorna kan ha uppkommit under senare delen av fosterutvecklingen, som nyfödd eller under första levnadsåret. Det är ännu oklart hur Aspergers syndrom nedärvs men man tror att det handlar om autosomalt recessivt anlag, vilket betyder att bägge föräldrarna bör bära på anlagen. Det man vet är att det krävs flera av dessa avvikande gener hos föräldrarna för att Asperger syndrom skall uppstå (Gillberg 2011, s. 93).

Skador eller funktionsstörningar i hjärnan som kan orsaka Asperger syndrom kan även uppstå om modern förbrukat alkohol eller om hon drabbats av någon sjukdom under graviditeten (Von Knorring 2012, s. 45).

8.3 Kännetecken för Aspergers syndrom

Specialintressen är ett av det mest specifika kännetecknet för Aspergers syndrom. Ett specialintresse kan vara ett brinnande intresse för ett föremål, ”ämne” eller liknande. Fixeringar och besatthet är vanligt och i många fall är ämnen ovanliga såsom till exempel rymdvarer, födelsedagar eller busslinjer. Det finns personer som byter intresse ofta och personer som kan hålla fast vid sitt ämne i årtal.

Fördelar med specialintressen kan vara tillfredsställelse och avkoppling, det kan även leda till en expertis som kan leda till ett framgångsrikt yrkesliv. Nackdelen är bland annat tiden som sätts på ämnet gentemot att utveckla till exempel sociala förmågor (Patrick 2009, s. 42-43).

Brister i språkanvändningen är också mycket vanligt hos personer med Aspergers syndrom. De har ofta ett väldigt uttrycksfullt och starkt ordförråd, de har ett tydligt uttal och väl fungerande sätt att bygga upp meningar. Problemsituationer hos personer med Aspergers syndrom uppstår i språkanvändningen då de måste utöva språket i sociala sammanhang. Personer med Asperger kan låta bli att använda sig av hälsningsfraser och inledande av samtal kan till exempel bestå av en fråga som inte egentligen sammankopplar till det ämne som skall diskuteras, det är också vanligt att samtalsämnet byts mitt i diskussionen (Patrick 2009, s. 25,28,29).

De har en bristande förmåga att närma sig personer i sin omgivning, har ett avvikande sätt att föra diskussioner och talar ofta med en mycket monoton röst. De använder sig av samma tonhöjd och rytm under hela samtalet. Personer med Aspergers syndrom har också svårt att tolka ord och uttryck, tolkningarna är oftast konkreta och på grund av detta leda till felaktiga tolkningar. De sociala reglerna som finns i samhället är svåra att följa för personer med Asperger och de kan ofta uppfattas som ouppfostrade och ointresserade (Finlands svenska Autism- och Aspergerföreningen rf 2014).

Utvecklingen av motoriken kan även vara försenad, vilket kan leda till klumpighet och svårigheter i vissa praktiska situationer. Tvångsmässiga rörelser, ritualer och rutiner är också vanligt, till exempel fingerviftningar eller specifika rörelser med kroppen hör till de vanligaste rörelser (Steindal 1997, s. 9).

8.4 ”Geniala nördar”

Alla personer med diagnosen Aspergers syndrom har starka sidor, till exempel har många hög eller mycket hög allmänbegåvning. Allmänbegåvningen hos personer med Aspergers syndrom är genomsnittligt högre än normalbefolkningen.

En tredjedel av alla personer med Aspergers syndrom anses ha ett alldeles speciellt gott minne, fotografiskt minne är också vanligt. En del personer med Aspergers syndrom kan även ha förmågor som uthållighet, noggrannhet och väldigt hög energi, men det finns också raka motsatser till detta inom samma diagnos. Då personer med diagnosen Aspergers syndrom är väldigt energiska är de personer som kan få sådana saker utträttade som många andra inte skulle orka med, de kan ibland betraktas som arbetsnarkomaner (Gillberg 2011, s. 87-91).

9. Dyslexi/ Läs- och skrivsvårigheter

Dyslexi innebär specifika svårigheter gällande förmågan att läsa och skriva. Före skriften uppfanns var detta problem okänt, men efter att samhället utvecklats har problemet blivit alltmer besvärligt (Eriksson 2001, s. 167).

Läs- och skrivsvårigheter är en generell beskrivning av svårigheter med läsning, skrivning eller bägge delar. Orsaker till detta kan vara en mängd olika, exempel koncentrationssvårigheter eller brister i undervisningen. Dyslexi medför grava svårigheter med läsning och stavning. Bristerna ligger exempelvis på att kunna tyda det fonologiska systemet (tyda språkljuden) (Lagerkvist & Lindgrén 2012, s. 282).

Dyslexi är en väldigt använd och allmän benämning. Förmågan att kunna läsa är beroende av två olika faktorer, avkodning av skriften och förståelse av skriften (Duvner 1994, s. 92).

Dyslexi hör till ett av de vanligaste utvecklingsrelaterade funktionshindren, ordet dyslexi kan översättas till svårigheter med läsning. Dyslexi är vanligare hos män än hos kvinnor (CG & Lindell 1996, s. 19).

I Finland uppskattas det att ungefär 6-10% av den vuxna befolkningen har någon sort av dyslexi (Dyslexi.fi , 2011).

Det finns en hel del ”kända” dyslektiker runt om i världen, exempelvis är Ingvar ”Ikea” Kamrad, Cher, Walt Disney samt Henry Ford alla dyslektiker (Davis R D 1994, s. 18).

9.1 Auditiv och Visuell dyslexi

Under 1960 talet föreslog två forskare att man borde kategorisera olika varianter av dyslexi, eftersom personer med dyslexi kan ha olika svårigheter fast de i grund och botten är samma diagnos. Dyslexin kan alltså delas in i auditiv och visuell dyslexi (Hoiem & Lundberg 1997, s. 27).

Auditiv dyslexi medför vissa nedsatta hörsselfunktioner, i praktiken betyder detta inte att personen lider av någon hörselskada utan personen uppfattar ljud på ett avvikande sätt. Problemet kan bestå av svårigheter att uppfatta skillnad mellan ljud och ordens indelning i olika stavelser. Det kan också vara svårt att uppfatta hur ord slutar och hur ett annat ord börjar, detta leder till sämre medvetenhet angående språket vilket i sin tur försvårar till exempel skrivprocessen (Wellros & Wellros 2011, s. 25).

Visuell dyslexi medför svårigheter att minnas och skilja på olika bokstävers utseende samt att minnas ordbilder. (Med ordbilder avses att då man läst ett ord ett flertal gånger behöver man inte ”läsa” ordet utan hjärnan vet vad det står skrivet i texten.) Det är vanligt att man skriver spegelvända bokstäver och siffror och det kan vara svårt att minnas i vilken ordning bokstäverna skall läsas. Skrivprocessen drabbas av dessa problem, vanligt är också att ord stavas som de uttalas (Ericson 1996, s. 199).

Det förekommer också en kombination av dessa två diagnoser, auditiv-visuell dyslexi. Detta betyder att det finns dyslektiker som lider av bägge, de har problem med hör- syn funktionerna självklart av olika svårighetsgrader. Denna teori kan även omnämnas som emotionell betingad samt pedagogiskt betingad dyslexi. Man anser att till exempel försenad känslomognad, socialmognad, traumatiska upplevelser kan orsaka denna funktionsstörning (Wellros & Wellros 2011, s. 26).

9.2 Orsaker till Dyslexi

Dyslexi är en ärftlig egenskap, viktigt att poängtera är att det inte är Dyslexin utan generna som går i arv (Høien & Lundberg 1997, s. 193).

Dyslexi tenderar att gå i arv, i vissa familjer finns det gener som framkallar dyslexi. Dyslexin har sin rot i den individuella hjärnans utveckling och funktionsförmåga, det har utförts undersökningar och neurofysiologiska avvikelser har hittats. Det finns alltså avvikelser i dyslektikers hjärnor, både strukturella och funktionella egenskaper. De tydligaste avvikelserna har funnits i den språkliga dominanta hemisfären, alltså den mest väsentliga delen i hjärnan för språk, läs- och skrivförmågan. Detta tyder på att dyslexi endera är medfött eller beror på avvikelser under fosterstadiet (Eriksson 2001, s. 168).

Medfödd dyslexi tros bero på brister/avvikelse i samarbetet mellan de två olika hjärnhalvorna. Bristerna/avvikelserna uppkommer tidigt under fosterstadiet och är genetiskt betingade, vilket betyder att det är ärftligt. Detta beror på störningar i hjärncellerna då de skall gruppera sig och söka sin rätta plats i hjärnbarken. Då hjärncellerna sedan skall söka sig vidare från det centrala hjärnlagret är det en del av dem som inte hittar rätt och hamnar i sällskap där de inte kan utföra sin specifika uppgift. De vilsegångna cellerna i den högra hjärnhalvan för inte med sig bara negativa egenskaper. Den högra hjärnhalvan står för kreativitet och konstnärlig begåvning, dessa vilsegångna celler hjälper och förbättrar detta (Wellros & Wellros 2011, s. 24).

Dyslexins ärftlighets teori har kunnat undersökas genom tvillingforskning och förstas genforskning. Det antas vara flera olika gener som inverkar på dyslexins ärftlighet (Häyrinen, Iivanainen & Voutilainen 1998, s. 15).

Efter forskning i ett flertal olika länder har man kunnat konstatera att dyslexin är ärftlig i 30-70 % av fallen, man har kunnat identifiera fyra gener och konstatera att de specifika generna framkallar dyslexi. Enligt en finländsk undersökning har omkring varannan finländare med diagnosen dyslexi en nära släkting med liknande diagnos, undersökningen leddes av professor Heikki Lyytinen (Dyslexi.fi, 2011).

9.3 Kännetecknen för dyslexi

Kännetecknen vid dyslexi kan vara svårigheter att skilja på olika ”begrepp”, till exempel höger och vänster eller öst och väst. Bokstäver kan vara svåra att urskilja och osäkerhet angående tider och datum är vanligt. Matematiska svårigheter kan förekomma, bland annat att få siffror i rätt ordning, addition/subtraktion eller multiplikationstabellen kan vara svårt att lära sig. Koncentrationsförmågan kan vara svag, vilket betyder att personer med dyslexi lätt tappar uppmärksamheten. Mognadsutvecklingen kan vara försenad och personerna kan upplevas långsamma (Stadler 1994, s. 25-26).

Vanliga kännetecknen för dyslexi gällande läsning kan till exempel vara att personen läser väldigt långsamt och knaggligt. Ibland läser personen för snabbt och kommer av sig och gissar sig fram i texten. Det är vanligt att man hoppar över ord och ändelser eller kastar om bokstäver och skapar sin egen text. Nya ord är oftast svåra att läsa och uttala, man sludrar ofta över svåra ord i texter för det kan tyckas vara genant att inte uttala eller läsa rätt (CG & Lindell 1996, s. 32-33).

Språkutvecklingen kan påverkas av dyslexin, talet kan vara otydligt och barn undviker att prata, istället använder de sig av kroppsspråk och gester för att bli förstådda. I talet kan det förekomma grammatiska fel och ordförrådet är oftast litet. Personer med dyslexi är ofta tillbakadragna och blyga, rädda för att göra och säga fel (Stadler 1994, s. 29).

Barn med dyslexi tycker ofta att skolan är tråkig och de vill inte läsa eller skriva; även vuxna kan ha denna minnesbild från sin egen skolgång. Motivationen att lära sig kan vara på botten på grund av att nästan alla ämnen i skolan påverkas av dyslexin, motgångar sänker självkänslan (Duvner 1994, s. 93).

10. ADHD

ADHD innebär att det förekommer avvikelser inom de specifika områdena som uppmärksamhet, aktivitet samt impulsivitet. Dessa tre områden utgör grunden för DSM-IV (Diagnostic and statistical manual of mental disorder) som är en manual med en detaljerad symptomförteckning, från symptomförteckningen kan man identifiera olika undergrupper av ADHD (Gillberg 2005, s. 17).

Det finns tre olika undergrupper av ADHD. ADHD med huvudsakligen överaktivitet/impulsivitet, ADHD med huvudsakligen uppmärksamhetssvårigheter samt ADHD som är en kombination av ovan nämnda ”grupper”. Den kombinerade versionen av ADHD är den som vanligen beskrivs i litteraturen. Undergrupper är en förklaring på snedstreck mellan ADHD (AD/HD) (Beckman M.fl. 2004, s. 25).

Tidigare talades det om hypergenetiska störningar så som MBD (Minimal brain dysfunction), hyperaktiva störningar så som DAMP (Deficit in attention, motor-control and perception) och uppmärksamhetsstörningar så som ADD (Attention deficit disorder). Dessa ovan nämnda diagnoser är inte samma som ADHD med det förekommer likheter mellan alla dessa diagnoser och ADHD (Virta & Salakari 2012, s. 12-13).

ADHD är ett uttryck som obehindrat används på barn som har svårt att behärska sig. ADHD är en diagnos där flera kriterier bör uppfyllas. Även om barn uppvisar vissa symtom till ADHD kräver diagnosen att symtomen är tillräckligt grava för att barnet skall bli funktionshindrat i flera miljöer, t.ex. barnet uppför sig störande hemma- och skolmiljön. Diagnosen ADHD kräver en omsorgsfull bedömning i olika miljöer och därför brukar man ta hjälp av personer i barnets omgivning till exempel föräldrar och lärare för att få en så bred bedömning som möjligt (Honos- Webb & PH.D. 2005, s. 12-13).

Personer med ADHD har ofta starka impulser och har svårt med uthållighet och de behöver belöningar i stunden. Tidigare misslyckaden kan påverka deras beteende och den känslomässiga regleringen kan vara i obalans. Detta betyder att en person med ADHD kan få svåra utbrott på grund av orsaker som andra kan tycka är små bagateller. En positiv aspekt till diagnosen är spontanitet (Hartelius, Nettelbladt & Hammarberg 2008, s. 1).

Läkemedelsbehandlingen är den vanligaste förebyggande metoden vid ADHD. Den medicinska responsfrekvensen är ungefär 70 %, alltså där detta alternativ passar. I skolsammanhang har man märkt positiva resultat där barnens störande beteende minskat och koncentrationsförmågan och samarbetsförmågan har förbättrats. Biverkningar av medicineringen kan förekomma, och om de anses vara för allvarliga bör medieringen avslutas omedelbart (Almer & Sneum 2008, s. 127-129).

10.1 Orsaker till ADHD

ADHD är ärftligt, men inga specifika gener eller egenskaper har kunnat kopplas samman med diagnosen. ADHD är ärftligt, men syrebrist vid födseln kan även vara en framkallande faktor för ADHD. Låg födelsevikt hos fostret har antytts påverka. Om modern använder sig av rusmedel, röker eller drabbas av någon virussjukdom under graviditeten kan även detta framkalla ADHD (Virta & Salakari 2012, s. 20).

Det råder en enig uppfattning bland forskare att ADHD har ett neurologiskt ursprung. ADHD kan uppstå på grund av brister i pannlobens funktion. Man tror att hjärnans främre delar inte kan synkronisera och att de inte triggar signalsubstansen noradrenalin tillräckligt. Detta leder till att det inte utlöses tillräckligt med noradrenalin som behövs för att utsöndra signalsubstansen dopamin, dopamin krävs för att dämpa övrig hjärnaktivitet. Med forskning och undersökningar har man kunnat konstatera och påvisa flera avvikelser i hjärnan gällande dopaminaktiviteten (Kutscher M L 2005, s. 62).

Procentuellt är det 80 % av de som drabbas av ADHD som har en nära släktning med liknande problem. En syster till en person med ADHD har 15 % medan en bror har 25 % sannolikhet att också utveckla ADHD (Duvner 1997, s. 23).

Medicinska tillstånd kan förorsaka ADHD, detta har man kommit fram till genom forskning av sjukdomshistoria samt fysiska undersökningar. Gemensamma tillstånd som de lagt märke till med ADHD är bland annat sjukdomar i sköldskörteln, blyförgiftning samt missbruk av skadliga substanser såsom alkohol, narkotika samt läkemedel (Kutscher 2008, s. 39).

10.2 ADHD historia

Det första konstaterandet av ADHD gjordes redan 1902 av engelskmannen George F. Still. Still beskrev i en föreläsning på Royal Academy of Physicians i London 43 barn som enligt honom led av bland annat beteende störningar. Stills teori stämmer än idag ganska väl, han ansåg att ADHD är ärftligt eller att man utsätts för det under spädbarnstiden. Debutåldern för symptomen ansågs vara åtta år. Under åren 1917-1918 utbröt en epidemi med hjärnhinneinflammation, då drog man slutsatsen att dessa beteendemässiga störningar härstammar från hjärnhinneinflammation. Som en följd av detta började det dras paralleller mellan beteendemässiga problem samt hjärnskador. Denna ”upptäckt” ledde till en benämning som Minimal brain damage (MBD), en beskrivning på påvisbar hjärnskada. Amerikanerna Starauss och Werner beskrev runt 1940-talet barn som hjärnskadade fast det inte fanns någon förklaring till tillståndet. De började observera beteendemässiga dysfunktioner och kom fram till att de hade en grund som inte behövde synas fysiskt. Runt 1960-talet började beskrivningen av MBD kritiseras, det ansågs att man inte kan diagnosticera en hjärnskada utan en ordentlig neurologisk undersökning. En ny benämning som Minimal brain dysfunction infördes. Under året 1968 publicerades DSM-II och samtidigt infördes benämningen Hyperkinetic reaction of childhood. Man ansåg att detta tillstånd berodde på ”fel uppfostran”, en reaktion från omgivningen som återspeglades i en hjärnskada. Den största upptäckten för ADHD var på 1970-talet då man fann ett samband med avvikelser i uppmärksamhetsförmågan. Kanadensaren Virginia Douglas var den huvudsaklige förespråkaren. Under året 1994 ”lanserades” ett nytt begrepp, DSM-IV. DSM-IV är en benämning för ADHD och de tre olika undergrupperna (Almer & Sneum 2008, s. 21-23).

10.3 Kännetecknen för ADHD

Kännetecknen för personer med ADHD är att de kan vara ointresserade av vad andra har att säga och de avbryter ofta andra människor. De kan prata oavbrutet, säga opassande saker i sociala sammanhang och de missuppfattar ofta andra.

En person med ADHD lider ofta av dyslexi och det kan vara svårt att berätta eller framföra ett budskap där man måste hålla sig till ett specifikt tema. Regler är överlag också svåra att hålla (Hartelius, Nettelblatt & Hammarberg 2008, s. 168).

Kännetecknen för ADHD varierar förstås mellan de olika åldrarna, barn och vuxnas beteende med ADHD skiljer sig i en liten grad från varandra. För barn brukar överaktivitet dominera, barnen är mycket aktiva och klättrar, kryper och leker ständigt. Spännande och farliga äventyr är vanliga eftersom de som barn är omedvetna om faror och har inte tid att känna smärta eller obehag före de förflyttat sig till nästa aktivitet. Då barnet nått skolålder börjar problemen. De har problem med planering, självständig informationssökning och svårigheter att komma igång med uppgifter och att hålla sig fokuserade på uppgiften, de tappar lätt uppmärksamheten. De har svårt att vänta på sin tur och det kan ofta bli bråk med andra barn (Beckman m.fl. 2004, s. 26-27).

Hos vuxna brukar man skilja på två olika grupper av ADHD, grupp ett består av personer som diagnostiserades med ADHD som barn och fortfarande har samma symtom samt grupp två där en person vid vuxen ålder blir diagnostiserad med ADHD. För att en vuxen person skall diagnostiseras med ADHD bör symtomen ha funnits sen barndomen. Föräldern kan ofta relatera till egna beteenden och egna erfarenheter då barnet i familjen diagnostiseras. Vuxna med ADHD har också svårt att hålla sig uppmärksamma och koncentrerade, vilket kan leda till problem i till exempel arbetssammanhang eller relationer. Att organisera uppgifter och aktiviteter kan också vara svårt. De kan också känna sig rastlösa och inte finna inre ro (Almer & Sneum 2008, s. 27).

10.4 Könsskillnader vid ADHD

ADHD är som de andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna mycket vanligare hos det manliga könet än hos det kvinnliga könet. Under 1990 talet diagnostiserades tio gånger flera pojkar med ADHD än flickor och enligt befolkningsstudier gick det 3-4 pojkar på en flicka (Duvner 1997, s. 25).

Under 2000-talet diagnostiseras ungefär lika många flickor som pojkar med ADHD. Orsakerna till detta kan bero på att kunskaperna har ökat samt attitydförändringar.

En del forskare hävdar att dagens kriterier är för inriktade på det manliga könet och specifika kriterier borde skapas för det kvinnliga könet eftersom funktionsnedsättningen hos könen skiljer sig så pass från varandra. Det pågår forskning med inriktning på det kvinnliga könets diagnostisering av ADHD men den är ännu begränsad (Beckman m.fl. 2004, s. 29).

Pojkar och män med ADHD visar generellt upp ett mer aggressivt beteende och större fysisk aktivitet, men de individuella skillnaderna kan vara stora. Det förekommer också försiktiga, osäkra samt blyga pojkar/män med diagnosen. Pojkarnas mognad är även långsammare än flickornas vilket kan inverka i diagnosbilden (Duvner 1997, s. 25).

Flickor skiljer sig från pojkar, både biologiskt och neurologiskt. Det har ett annat sätt att umgås och uttrycka sig jämfört med pojkar. De uppfostras mot helt andra sociala förväntningar gentemot pojkar. Forskning kring skillnader mellan flickor och pojkar med ADHD har varierande resultat. Resultat man kommit fram till omkullkastar varandra, ett gemensamt resultat för flickor med ADHD är att det har ett negativ inverkan på utbildningsframgången. Problem hos flickor med diagnosen är bland annat vara svårigheter i kamratrelationer. Flickor relaterar till varandra redan i tidig ålder där den sociala och verbala förmågan samt lyhördhet är viktigt för samspel, detta kan vara svårt för en diagnostiserad flicka. Det finns flickor med ADHD som inte passar in i flickornas sociala värld, då brukar ett samspel mellan könen bildas, man brukar prata om så kallade ”pojkflickor”. Dessa flickor är oftast fysiska, tävlingsinriktade och ibland även mycket äventyrliga av sig. De brukar bygga upp sitt sociala liv kring lagidrott med andra sportiga flickor. Hypersociala flickor förekommer också, de brukar framstå som ”klassens clown” och dessa flickor kan på äldre dagar utveckla ett riskfyllt beteende där till exempel drog- och alkoholproblem är vanliga.

Raka motsatsen mot ovannämnda beskrivning är flickor som är blyga och inåtvända med ibland även grava språkliga svårigheter. Det förekommer även väldigt begåvande flickor med ADHD, detta är den svåraste gruppen att identifiera. Flickor försöker kompensera sin odiagnostiserade ADHD med studieframgångar, de upplevs som mycket driftiga eller ängsliga och de erkänner inte gärna att de läst hela natten före tent för att åstadkomma högsta betyg. Personer med väldigt få sociala kontakter tenderar till att isolera sig från social samverkan. Bland kvinnor som slutligen diagnosticeras med ADHD förekommer ofta depression (Nadeau, Littman & Quinn 1999, s. 36-41).

Ungefär 25 % av flickor som är diagnostiserade med ADHD har någon sorts av beteendestörning, hos pojkar är det ungefär 17 %. Flickor och pojkar med ADHD röker dubbelt mer än flickor och pojkar som inte har ADHD. ADHD och uppmärksamhetstörning ökar risken för missbruk markant (Svensson 2012, s. 18).

11. Diskussion och slutsatser utgående från intervjuer

Som en avslutning på examensarbetet lyder en diskussion av slutsatser med anknytning till teoridelen och intervjuerna. Eftersom undertecknad har en arbetsrelaterad erfarenhet till Axxell Brusaby har jag valt att delta med egna åsikter och tankar om studerande med särskilda behov.

11.1 Studerande med särskilda behov

Med hänvisning till intervjuerna tyder det på att studerande med särskilda behov har ökat kraftigt under de senaste åren och en fortsatt ökning förespråkas. Men enligt diagrammen över studerandeantalen på Axxell Brusaby och på hur stor andel av dem som har en IP så syns ingen markant ökning. IP-fördelningen har de tre senaste åren varit nästan exakt den samma, studerandeantalet likaså. Men lärarna på Axxell Brusaby antyder att det finns en ökning av studerande med särskilda behov. Antydning och åsikten av ökningen kan bero på ökad arbetsmängd och minskade resurser att satsa på studerande med särskilda behov. Studerades särskilda behov har även blivit mer besvärliga under de senaste åren och studerande med allt mer grava behov förekommer gentemot tidigare. Dessutom inverkar situationen då speciallärarens uppgifter har fördelats på diverse lärare utan speciallärarkompetens. Detta kan bidra till att lärarna tycker sig se en ökning eftersom de under året fått ta del av arbetsuppgifter som egentligen är avsedda för en speciallärare. En orsak kan även vara att särskilda behov nuförtiden uppmärksammas mer än tidigare och att lärare nuförtiden är mer medvetna om behov än tidigare och kan känna igen egenskaper hos studerande som passar in på olika diagnoser.

De mest förekommande särskilda behoven hos elever i grundutbildningen är enligt Maria Löfqvist-Håkans läs- och skrivsvårigheter, språkstörningar eller uppmärksamhets- och koncentrationssvårigheter. På Axxell Brusaby anser lärarna att de mest förekommande problemen eller särskilda behovet hos studerande är motivationsbrist och ointresse för naturbruksbranschen, även koncentrationssvårigheter och ADHD förekommer.

Men jämför man på IP-fördelningen för studerande på Brusaby och lärarnas uppfattning av vilka särskilda behov som förekommer så stämmer lärarnas uppfattning och statistiken inte överens. Statistiken synliggör att språkliga svårigheter (dyslexi) och annan orsak som förutsätter specialundervisning är de mest förekommande särskilda behoven på Axxell Brusaby. Personligen tror jag att anledningen till att kategorin annan orsak som förutsätter specialundervisning är den största är att en del studerande som påbörjar sina studier på Axxell Brusaby är odiagnostiserade från föregående skolor. Lärarna och egenlärarna lägger märker till att det finns ett behov av IP, men eftersom de inte har en diagnos är det svårt att utan professionell hjälp placera dem i rätt kategori och därför placeras de i kategorin annan orsak som förutsätter specialundervisning. Om denna teori stämmer är det beklagligt att de studerande som i tidigare skolor slussats igenom inte fått den hjälp och stöd de behövt. En orsak att dessa särskilda behov blir synliga inom lantbruksutbildningen kan bero på att yrket kräver att de kan arbeta självständigt och man är ofta tvungen att bära stort ansvar. Har personligen under min tid som lärare stött på studerande som slussats genom tidigare utbildningar utan extra stöd och handledning. Exempelvis har tidigare utbildningsenhet på efterhand kunnat konstatera att studerande nog varit asocial och att studerande nog kunde ha varit berättigad till en IP men att åtgärder inte vidtagits.

11.2 Undervisning på Axxell Brusaby

Studerande med särskilda behov söker sig till yrkesskolor för att undvika teoretisk undervisning och för att få en mer praktiskt undervisning, detta tyder även statistiken på. Att undervisa inom lantbruksbranschen är tufft och krävande för lärare, undervisningen sker lika ofta i klass som i verkstäder eller utomhus. Ordinär undervisningsmiljö kan vara i ladugården, på åkern eller i traktorhytten. Säkerhetsaspekterna bör dagligen tas i beaktande i undervisningen. Som lärare räcker det inte bara med att hålla reda på en stor grupp studerande där en del i gruppen kan vara studerande med särskilda behov. I undervisningen skall läraren också hålla ett vakande öga på de t.ex. 60 oberäkneliga kor som rör sig i ”klassrummet”. Lärarna anser att utmaningen med att undervisa studerande med särskilda behov är mängden arbetsuppgifter, tidsåtgång och att det inte finns tillräckligt personresurser.

Då man undervisar studerande med särskilda behov tycker läraren att det krävs mycket mer tid för att undervisa och handleda dem än för andra studerande. Gruppstorleken är en utmaning för lärarna. Då ekonomin är knapp vill man utöka gruppstorleken för att inbespara lärarresurser. I stora grupper får studerande med särskilda behov inte uppmärksamhet eller det extra stödet de behöver för att lära sig. En stor förändring och utmaning inträffar även då studerande som tidigare haft personlig assistent eller gått i specialklass placeras i stora klasser och förväntas kunna prestera jämnt med de andra i gruppen. Det är en stor förändring från exempelvis grundskolan där de fått särskilt stöd och helt eller delvis fått undervisning i specialklass. Denna situation är även en väldig utmaning för lärare.

11.3 Särskilda behov inom lantbruksbranschen

Med tanke på arbetssäkerhet och arbetet inom lantbruksbranschen lämpar sig förmodligen inte personer med de gravaste diagnoserna av de neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna. Lantbruket och lantbruksarbetet är ett krävande och ensamt arbete vilket betyder att du bör ha en stor expertis och kunna hantera de flesta situationer. I det dagliga arbetet använder man stora maskiner och rör sig bland produktionsdjur. En enda miss kan leda till stora ekonomiska förluster eller det värsta tänkbara är att ett människoliv riskeras. Naturligtvis finns det egenskaper hos personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som lämpar sig för lantbruksbranschen. Till exempel har personer med Aspergers syndrom ofta ett särskilt intresse för ett visst specifikt ämne. Problemet där är ofta att det bara är det specifika ämnet som intresserar och de behöver inte bry sig om omgivningen. ” De ser vulkanen men inte ön ” är ett citat av Ingeborg Lignell angående studerande som kan vara väldigt intelligenta inom sitt specifika område men inte kan hantera hela arbetsuppgiften utan bara en del. Dyslexi hör till en av de neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna där det inte uppstår sådana problem att det skulle påverka lantbruksarbetet negativt. Det finns en mängd olika hjälpmedel man kan använda och som lantbrukare kan man ta hjälp av till exempel rådgivare och bokförare och på så sätt kan man få hjälp med det som är svårt och får koncentrera sig på det man är bra på.

Dagens innehåll i lantbruksutbildningen är kanske inte det mest lämpade för studerande med grava särskilda behov. Enligt svaren i en intervju skall lärarna undervisa sina studerande på bedömningsnivån två. Studerande med särskilda behov kan ibland ha svårt att greppa kursinnehållet och inte ens nå upp till nöjaktig bedömningsnivå enligt nutida bedömningskriterier. Studerande kan uppfatta och tillämpa delar av kursen men inte helheter.

I den praktiska undervisningen blir det ofta automatiskt så att det är de studerande som kan något på förhand eller snabbt lär sig de olika arbetsmomenten som får möjligheten att utföra de praktiska arbetsmomenten. Som tidigare nämnt är det stora maskiner man handskas med och stora ekonomiska förluster kan lätt inträffa om arbetsmoment utförs fel. Ekonomin borde ju inte få spela någon roll i undervisningssammanhang eftersom alla borde ha rätt till samma undervisning men såklart påverkar den ekonomiska biten. Anpassade arbetsuppgifter görs upp vilket kan resultera i att de inte får den praktiska erfarenheten som de andra studerande har möjlighet till.

11.5 Förbättringsförslag

En viktig sak som borde förbättras på Brusaby är att man borde fokusera på positiva egenskaper hos studerande med särskilda behov. I dagens läge fokuserar man på de negativa egenskaperna. Eftersom kursmaterialet och uppgifterna måste differentieras eller anpassas innebär detta mer arbete för läraren, vilket inte alltid uppskattas av lärarna eftersom de uppfattar sig ha en ständig tidsbrist. Men istället för att fokusera och lägga ner allt för mycket energi på att fundera på de negativa egenskaperna och de problem som förekommer kunde man fokusera på eventuella positiva egenskaper och hur man skall planera undervisningen för att få den så mångsidig som möjligt så alla studerande i gruppen får ut någonting av undervisningen. I intervjuerna framkommer det flertal exempel på studerande med särskilda behov som klarat sig bra i livet. Dessa studerande skulle kanske blomma ut snabbare om det fick mer positiva kommentater, beröm och att lärarna skulle försöka hjälpa förmedla ”jag kan”/ ” jag är bra på” känslan.

Jag förespråkar och hoppas att det finns en behörig speciallärare som söker den lediganslagna tjänsten så att vi i höst har ett läge där lärarna får möjlighet att koncentrera sig på sina egna arbetsuppgifter.

Axxell utbildning borde reflektera över undervisningsresurseringen för studerande med särskilda behov. Om lärarna redan idag anser att de särskilda behoven bland studerande har ökat fast det enligt statistiken inte gjorts någon synlig ökning borde detta tas fasta på och genomföras förebyggande åtgärder. Till exempel borde all undervisningspersonal få tillgång till fortbildning och handledning för att få nya idéer för undervisningens upplägg. Som lärare är det lätt att fastna i samma undervisningsmönster. Med hjälp av fortbildning kunde man få tips och idéer om hur till exempel nya hjälpmedel kunde användas i undervisningen. Fortbildning kan även leda till ny iver och inspiration som kunde få bort lärarnas ständiga tankar på tidsbristen. Även fortbildning inom specialpedagogik rekommenderas för intresserade.

11.6 Möjligheter och blickar mot framtiden

I framtiden kunde det möjligtvis utvecklas en anpassad utbildning för studerande med grava särskilda behov. Utbildningen behöver inte leda till examen utan kunde fungera som en introduktion till lantbruksbranschen.

Möjligheter för studerande med särskilda behov inom lantbruksbranschen är troligen inte de mest lovade. I nulägets ekonomiska situation är det tufft på arbetsmarknaden. Detta skapar ännu större problem för studerande då det skall söka sig ut i yrkeslivet.

Undertecknad hoppas innerligt att Axxell utbildning i framtiden satsar resursering på studerande med särskilda behov. Eftersom det redan förespråkas en ökning borde man ingripa på förhand och ge lärarna den kunskap de behöver för att kunna hantera ökningen. Istället för att fokusera på nedskärningar i resursering borde man förutspå framtiden och förbereda sig på vad som komma kan. *”Ge barnen kärlek, mer kärlek och ännu mer kärlek så kommer folkvettet av sig själv.”* - Astrid Lindgren.

12. Källförteckning

Attwood T. (2007) *Den kompletta guiden till Asperger syndrom*. London: Jessica Kingsley publishers Ltd

Almer G M & Snenum M M (2008) *ADHD- Fra barndom till voksenalder*. Köpenhamn: Bogforlaget Frydenlund A/S

Autism- och Asperger förbundet.

<http://www.autism.se/content1.asp?nodeid=19410> (Hämtat 9.2.2014)

Axxell Utbildning Ab (2010) *Plan för specialundervisning*.

Axxell utbildning. (2013) *Om Axxell*.

<http://www.axxell.fi/sv/startsidan/om-axxell.html> (Hämtat 5.2.2014)

Beckman V M.f (2004) *ADHD/DAMP – En uppdatering*. Lund: Studentlitteratur

Björkroth Thomas(2014), Enhetschef Axxell Brusaby (13.3.2014)

Brusewitz C, Bysell J, Hjerth M K & Ranch M. (2013) *Det finns alltid ett sätt – Lösningfokuser och adhd*.Malmö: Gothia Fortbildning AB

Davis R D (1994) *The gift of dyslexia*. Kalifornien: Perigee Books

Duvner T. (1994) *Barnneuropsykiatri*. Falköping: Liber utbildning AB

Duvner T. (1997) *ADHD – Impulsivitet överaktivitet koncentrationssvårigheter*. Falköping: Liber AB

Dyslexi.fi (2011) *Dyslexi är ganska vanligt*.

<http://www.lukihairio.fi/sv/dyslexi/dyslexi-ar-ganska-vanligt> (Hämtat 1.2.2014)

EDU 2010 A *Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS)*

http://edu.fi/ammattikoulutus/ammattillinen_erityisopetus/opetussuunnitelmat_ja_opetukseen_jarjestaminen/hops (Hämtat 25.2.2014)

EDU 2010 B *Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)*

http://www.edu.fi/ammattikoulutus/ammattillinen_erityisopetus/opetussuunnitelmat_ja_opetuksen_jarjestaminen/hojks (Hämtad 25.2.2014)

Ericson B. (1996) *Utredning av läs- och skrivsvårigheter*. Lund: Studentlitteratur AB

Eriksson H.(2001) *Neuropsykologi*. Stockholm: Liber AB

Eriksson M. (2008) *Hur gör vi nu? – Handbok för föräldrar & lärare med barn med neuropsykiatriska funktionshinder*. Brain Books AB

Finlandssvenska Autism- och Aspergerförening rf (2014) *Vad är asperger syndrom?*

http://www.autism.fi/om_autism_asperger/vad_ar_asperger_synd/ (Hämtat 16.1.2014).

FN:s konvention om barnens rättigheter, artikel 23

http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5sve.pdf (Hämtat 13.1.2014)

Fleischer A. V. & Merland J. (2008) *Exekutiva svårigheter hos barn, bedömning och praktiska åtgärder*. Lund: Studentlitteratur AB

CG & Lindell S (1996) *Dyslexi problem och möjligheter*. Stockholm: Utbildningsförlaget Brevskolan

Ginström M & Grönn T (1997) *Tre skolor – Två stadier – Ett mål.*

Gerlander G (2011) *Autism: Relationer och sexualitet.* Lund: Studentlitteratur AB

Gillberg C. (2005) *Ett barn i varje klass om ADHD och DAMP.* Stockholm: Curla förlag & utbildning AB

Gillberg C. (2011) *Asperger syndrom – Normala, Geniala, Nördar?.*Lund: Studentlitteratur AB

Gotthard L-E. (2007) *Utvecklingsstörningar och andra funktionshinder.* Stockholm: Bonnier utbildning AB

Grandin T. (2005) *Vi som förstår djurens språk – En nyckel till hur djuren ser världen.* Stockholm: Wahlström & Widstrand

Hartelius L, Nettelbladt U & Hammarberg B (2008) *Logopedi.* Lund: Studentlitteratur

Hejlskov Elvén B., Veje H. & Beier H. (2012) *Utvecklingsrelaterade funktionsnedsättningar och psykisk sårbarhet – om annorlunda barn.* Lund: Studentlitteratur AB

Høien T & Lundberg I (1997) *Dyslexi, Från teori till praktik.* Oslo: Ad Notam Gyldendal AS

Henriksson Astrid(2014), Koordinator för specialundervisningen vid Axxell utbildning. (21.3.2014)

Honos-Webb L & Ph. D. (2005) *The gift of ADHD. How to transform your child's problem into strengths.* USA: New haminger publications inc.

Häyrinen T, Iivanainen M & Voutilainen A m.f. (1998) *Ingen dumbom bara annorlunda, En handbok om dyslexi.* Jyväskylä: Gummerus Tryckeri AB

Jakobsson I-L & Nilsson I (2011) *Specialpedagogik och funktionshinder*. Stockholm: Natur & kultur

Klasén McGrath (2009) *Autismspektrumtillstånd*.

<http://www.autism.se/content1.asp?nodeid=19409> (Hämtat 11.2.2014)

Von Knorring A-L (2012) *Psykisk ohälsa hos barn och ungdomar*. Lund: Studentlitteratur AB

Kerola K., Kujanpää S. & Timonen T. (2009) *Autismin kirjo ja kuntotus*. Juva: WS Bookwell

Kujala J (2006) *Utbildning ger möjligheter*.

Kutscher M.L. & M.f (2005) *Kids in the syndrom mix of ADHD, LD, Asperger's, Tourette's, Bipolar, and More!* Jessica Kingsley publishers Ltd

Kutscher M.L. (2008) *Living whithout brakes*. London: Jessica Kingsley puplishers Ltd

Lag om grundläggande utbildning 21.8.1998/628. www.Finlex.fi (Hämtat 13.3.2014)

Lagerkvist B & Lindgrén C (2012) *Barn med funktionsnedsättning*.Lund: Studentlitteratur AB

Lorenz D. (2010) *Ungdomar med aspergers syndrom att mötas i samtal*. Mölnlycke: Gothia Förlag AB – bort?

Lorenz D. (2012) *Stress och psykisk ohälsa hos unga med autism och Asbergers syndrom*. Mölnlycke: Gothia Förlag AB

Nadeau K. G, Littman E. B. & Quinn P. O (1999) *Understanding girls with AD/HD*. Advantage Books

Nybondas R (2014), Lektor Axxell Brusaby

Patrick N. J. (2009) *Leva med Asperger- En praktisk guide för tonåringar och vuxna*. Jessica Kingsley publishers Ltd

Rubin B. (2006) *Barnet i glaskulan? Fakta frågor och råd – om barn med autism*. Stockholm: Norrstedts Förlagsgrupp AB

Snaprud P. Hon förstår hur kor tänker.

<http://fof.se/tidning/2006/5/hon-forstar-hur-kor-tanker> (Hämtat 18.2.2014)

Stadler E. (1994) *Dyslexi- En introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Statistikcentralen (2011)

http://www.stat.fi/til/khak/2010/khak_2010_2011-12-13_tie_001_sv.html

(Hämtat 25.2.2014)

Statistikcentralen (2013)

http://www.stat.fi/til/erop/2012/erop_2012_2013-06-12_tie_001_sv.html

(Hämtad 25.2.2014)

Steindal K. (1997) *Asperger syndrom, Att förstå och hjälpa personer med Asperger syndrom och högfungerande Autism*. Stockholm: Riksföreningen Autism

Svensson R. (2012) *Ranghilds handbok – kunskap och vägledning. En bok om barn och ungdomar med ADHD*. Malmö: DotGain AB

Trillingsgaard A. , Dalby M. & Ostergaard J (2003) *Barn som är annorlunda*. Danmark: Dansk psykologisks Forlag A/S

Utbildningsstyrelsen (Hämtat 25.2.2014 A)

http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/grundläggande_utbildning/laroplikt_och_skola

Utbildningsstyrelsen (Hämtat 25.2.2014 B)

http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/grundläggande_utbildning/stod_for_larande_och_skolgang

Utbildningsstyrelsen (Hämtat 25.2.2014 C)

http://www.oph.fi/utbildning_och_examen/yrkesutbildning/grundläggande_yrkesutbildning/yrkesinriktad_specialundervisning

Virta M & Salakari A (2012) *ADHD- aikuisen selviytymisopas- tutkittua tietoa ja käytännön vinkkejä*. Helsingfors: Tammi

Västerbro N. (2008) *Desintegrativ störning hos barn*. (Hämtad 9.2.2014)

http://www.autismforum.se/gn/opencms/web/AF/Vad_ar_autism/desintegrativ-storning/

Wellros S & Wellros M (2011) *En kamp om kunskap, Att vara ordblind i ett läs- och skrivsamhälle*. Lund: Studentlitteratur AB

Wing L. (1996) *The Autistic Spectrum- A guide for parents and professionals*. UK: Constable, an imprint of Constable & Robinson Ltd.

Yrkesutbildningslag 21.8.1998/630. www.finlex.fi (Hämtat 24.2.2014)

Bilaga 1.

Intervju; Särskilda behov vid Axxell Brusaby

Namn: Ingeborg ”Bojsa” Lignell

Utbildning: Agrolog (Högre svenska lantbruksläroverket) & Lärare

Arbetsbakgrund: Lärare i Låg- & högstadiet, Lärare på Västankvarn lantbrukarskolor samt egenförtagare (mjölkproduktion & vallodling)

Arbetsuppgifter: Praktiskt & teoretisk undervisning i framfört allt produktionsdjur, Inläring i arbetet handledare och utbildare samt egenlärare för djur11.

Erfarenheter av specialbehov: Jobbat som personlig assistent åt barn med specialbehov inom den grundläggande utbildningen.

Vad är det vanligaste särskilda behovet/ problemet bland studerande på Brusaby enligt ditt tycke?

Ointresse bland studerande är det största problemet, koncentrationssvårigheter och ADHD är även mycket vanliga.

Under din lärarkarriär tycker du de särskilda behoven bland stunderande ökat?

Jo, markant. Har jobbat som lärare i 28 år.

Vad är det svåraste med att undervisa för elever med särskilda behov?

Tidsbrist, eftersom elever med specialbehov kräver så mycket mer tid än andra studerande. Vilket det i dagens läge inte finns en tillräcklig resurs för. Ett problem hos elever med specialbehov är även närminne, de minns inte vad man just berättat eller så förstår de inte vad du berättat. De tar tid att berätta pånytt och pånytt.

Svårt är även att kunna avgöra hur mycket som behöver anpassas för att det skall kunna utföra till exempel ett specifikt arbetsmoment.

Hur vet du vilken metod som är bäst?

Endel studerande delar med sig hur det lär sig bäst, det är tacksamt för en lärare att få höra. Annars får man testa sig fram, underlättar om de är diagnostiserade och man har något att utgå från.

Lärarens arbete går ju ut på att lära, som lärare bör man kunna lära ut samma sak på flera olika sätt vilket kan vara en utmaning.

Är det någon av de neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna som lämpar sig bättre/sämre inom lantbruksbranschen?

Det beror på hur grava eller lätta de neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna är, det beror på från person till person.

Till exempel en person med Asperger syndrom kan vara mycket intelligenta men oftast på ett väldigt smalt tema som de behärskar, de behöver inte lösa hela "bilden" utan bara en del av den.

"De ser vulkanen men inte ön"

"De ser träden men inte skogen"

Är möjligheterna desamma för studerande med och utan särskilda behov så som lantbruksutbildningen idag är uppbyggd?

Nej, det är det inte även fast man önskar att det skulle vara. En elev med specialbehov kan till exempel lära sig en del av en kurs beroende på specialbehovet, de kan nå ettans nivå i bedömningsskalan men de kräver mer tid för att komma dit. Mycket kan ju även bero på kursstypen, teori/praktisk undervisning. Undervisningen på Axxell motsvarar tvåans nivå på bedömningsskalan.

Anser du att lantbruket kan anpassas? Konkreta förslag?

Jo, det gäller bara att hitta de rätta hjälpmedlen. Praktiska exempel hur anpassningen kan ske är till exempel färdiga program som du bara matar in till exempel fakta om grisen som behövs

till en foderstatsberäkning och så räknar ett program eller rådgivare ut åt bonden vad hen skall mata i sina djur.

Ett praktiskt exempel är alla bönder som saknar utbildning. De kan inte göra upp till exempel sin växtplanering men de kan nog odla. De klarar alltså av det praktiska inom jordbruket men då det blir för detaljerat dyker problemen upp.

Ett praktiskt exempel på anpassning från Brusaby sida är då en studerande med ett rörelsehandikapp inte kunde köra skolans traktorer. Studerande fick möjligheten att komma hem till Bojsa och övningsköra med hennes privata traktor som hade handväxel som studerande klarade av att köra utan problem.

De gäller att hitta den hjälpen och stödmöjligheterna som finns, exempelvis då olika rådgivare i lantbruksbranschen.

Positiva/ negativa upplevelser av särskilda behov inom lantbruket?

Positiva upplevelser är att få följa med studerande med specialbehov som visat upp stark vilja, kämparglöd, rätt attityd. Med detta kommer man långt.

Negativa upplevelser på grund av missförstånd, trodde att studerande förstått fast de inte gjort de.

Har du upplevt farliga situationer inom lantbruksarbeten som beror/berott på särskildabehov?

En farlig/tråkig händelse på skolan var då en studerande med specialbehov fick till uppgift att mata kalvarna. Studerande fick anvisningar om hur det skulle gå till och vilka mängder som skulle till vilken kalv. Det som inträffade var att studerande matade alla kalvars mat till samma kalv vilket resulterade att kalven dog.

Även andra i andra situationer där djur har skadats vid hantering och att studerande har glömt att mata eller fylla på vatten har inträffat.

Farliga situationer kan uppkomma ofta hos studerande med specialbehov för att de inte ser farorna och kan inte avgöra vad som kan vara farligt för dem eller personer/djur i omgivningen.

Har även upplevt studerande som utbildas till djurskötare men inte kan sköta om sina egna djur, djuren fungerar som tröst, stöd och terapi.

Ser du några problem för studerande med särskilda behov inom lantbruksbranschen?

Problemen är bland annat sämre förmåga att hänga med i undervisningen och undervisningsmetoden passar de andra i klassen men inte studerande med specifika specialbehov. Det är nog svårt för studerande med särskilda behov att hitta en arbetsplats.

Har du haft studerande med särskilda behov som under din tid som lärare som lyckats bra i arbetslivet eller studielivet efter studietiden på Bby?

Jo, har många studerade med särskilda behov som klarat sig bra i livet. Kommer direkt på flera exempel.

Exempel 1 en studerande som under hela sin studietid hade väldigt jobbigt. Studerande hade under grundskolan studerat i Steinerskola och hade bland annat under hela första läsåret svårt att passa tider och deadliner. Idag är studerande militärpolis och funderar på att ansöka till polishögskolan.

Exempel 2 en studerande med ett lätt fysiskt handikapp, jobbar i dagens läge i en djuraffärs i Helsinfors.

Exempel 3 en studerande med ”odiagnostiserad” hyperaktivitet blev finsk mästare i ritt.

Exempel 4 en studerande med ”odiagnostiserad” hyperaktivitet och koncentrationssvårigheter som blev världs mästare i rally.

Exempel 5 en studerande med endast en tumme på ena handen jobbar ännu efter 20 år som mjölkbonde.

Utvecklingsmöjligheter av lantbruksutbildningen gällande utformningen av specialundervisningen?

Det kan vara svårt för elever som tidigare studerat i en specialklass att passa in i en ”normal”klass men visst kan specialelever passa in i den normala undervisningen men kanske inte riktigt samma möjligheter att utföra och förstå kursen.

För att utveckla specialundervisningen på Brusaby borde det finnas flera assistenter och hjälplärare så att de skulle bli en jämnare kvalitet på den individuella undervisningen. Att få en speciallärare skulle också vara mycket viktigt.

Man borde även övergå till specialklasser och arbetsträning skulle vara passande för elever med specialbehov. Men det är en tidskrävande utvecklingsfråga och detta går inte att förverkliga om vi inte får någon speciallärare.

Bilaga 2.

Intervju; Särskilda behov på Axxell Brusaby

Namn: Rolf Nybondas

Utbildning: Agronomi och forstmagister & Yrkeslärare

Arbetsbakgrund: Lärare sen 1987, bland annat på ”Skuffis”

Arbetsuppgifter: Lektor i växtproduktion, Inläring i arbetet handledare samt utbildningsansvarig för lantutbildningen

Vad är det vanligaste särskilda behovet/ problemet bland studerande på Brusaby enligt ditt tycke?

Motivationsbrist & koncentrationssvårigheter.

Under din lärarkarriär tycker du de särskilda behoven bland stunderande ökat?

Inte så säkert på att det ökat, men tror att specialbehoven nuförtiden uppmärksammas mer än tidigare. Tidigare antydde man att de var ointresserade och att problemen berodde på lättja.

Vad är det svåraste med att undervisa för elever med särskilda behov?

Gruppstorleken, hinner inte ge de studerande med specialbehov det lilla extra de behöver, och gör man det lider hela resten av gruppen för att de får stå och vänta. Studerande med specialbehov drunknar i en stor grupp.

Hur vet du vilken undervisningsmetod som lämpar sig bäst?

Vet inte, man får följa med och iaktta. Man lär sig som lärare av försök och misstag, men fungerar inte en metod får man prova nått annat.

Är det någon av de neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna som lämpar sig bättre/sämre inom lantbruksbranschen?

Inte så insatt i de olika funktionsnedsättningarna, men om man har i åtanke det praktiska lantbruksarbetet så är arbetet ensamt och man handskas med stora maskiner och djur vilket kan leda till problematik. Problem uppstår då det inte förstår att situationen kan vara/ är farlig.

Dyslexi är inget betydande problem, det finns hjälpmedel man kan använda sig av.

Är möjligheterna de samma för studerande med och utan särskilda behov så som lantbruksutbildningen idag är uppbyggd?

I teorin ja, men inte i praktiken. I den praktiska lantbruksundervisningen blir det ofta så att de som kan göra får göra eftersom det ofta handlar om så stora ekonomiska förluster eller skador som kan inträffa om något moment görs på fel sätt. Det borde ju vara tvärtom att de som behöver extra tid borde få öva, öva och öva och inte bara få titta på.

Anser du att lantbruket kan anpassas? Konkreta förslag?

Jo, men då borde gruppstorleken minskas vilket är problematiskt i dagens ekonomiska situation. Borde även finnas möjligheten till säkrare arbetspunkter t.ex. övningsbana till traktorkörning.

Lärarna borde även få möjlighet till vidareutbildning och få mer kunskap om specialbehoven så att man lär sig identifiera problem och lite förbereda sig på vad som kan inträffa.

Positiva/ negativa upplevelser av särskilda behov inom lantbruket?

Positiva upplevelser är att studerande med specialbehov ofta har något som de är extra bra på och oftast så gillar de rutin uppgifter som man kan lära sig utan till.

Negativa upplevelser är bland annat ett praktiskt exempel på en stunderande med specialbehov som tyckte arbetsuppgifterna var roliga så länge till hens lärde sig arbetsmomenten sen vill hen inte alls göra det mer för det var tråkigt. Har även upplevt studerande där man övat, övat och åter övat och en tid efteråt är allt personen lärt sig som bortblåst.

Har du upplevt farliga situationer inom lantbruksarbeten som beror/berott på särskilda behov?

Jo, några gånger i traktorkörningen där studerande blivit rädd och glömt bort vad de håller på med. Någon gång har de till och med slirat in i vedhögen men inga skador på varken fordon eller chaufför har vi varit med om.

Ser du några problem för studerande med särskilda behov inom lantbruksbranschen?

Lantbruksarbetet är mycket ensamt, ansvarsfullt och man bör kunna koncentrera sig vid olika arbetsmoment samt att man behöver vara initiativtagande. Allt detta kan vara svårt för en person med specialbehov, tråkigt är det att allt mer jobb som är lämpliga minskar.

Har även svårt att se att studerande från specialklassen för fastighetsskötsel skulle kunna utföra svårare fastighets jobb.

Har du haft studerande med särskilda behov som under din tid som lärare som lyckats bra i arbetslivet eller studielivet efter studietiden på Bby?

Jo, en studerande som led av olika anfall där hen till exempel kunde mitt i allt få ett anfall och slå huvudet i väggen. Räddningen där var en helt enastående klass som inte dömde på grund av detta utom tog med hen som en i gruppen. En av de andra lärarna hade i senare skede i livet stött på stunderande i militären där han graderats som militärpolis.

Andra studerande som man träffat som har haft en jobbig skoltid har även de allra flesta verkat vara nöjda med sin tillvaro i dagens läge, de flesta har jobb och trivs med sina arbetsuppgifter.

Utvecklingsmöjligheter av lantbruksutbildningen gällande utformningen av specialundervisningen?

Möjligheterna finns men inte enkelt att utföra i praktiken, redan internat boende kan bli ett stort problem för stunderande med specialbehov.

Bilaga 3.

Namn: Maria Löfqvist-Håkans

Utbildning: Pedagogie magister, Speciallärare

Arbetsbakgrund: Jag har jobbat som timlärare: detta gäller både specialundervisning och klassundervisning(2 år), klasslärare (3 år) och speciallärare under en 10 års period (5år). Inom parentes ser du de olika tidsperspektiven.

Arbetsplats: Speres

Arbetsuppgifter: Handledande lärare inom neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Har du några erfarenheter av särskilda behov med anknytning till lantbruket?

Jag har inte sådana erfarenheter eftersom jag endast jobbat inom grundutbildningen.

Vad är det vanligaste specialbehovet i Svenskfinland?

Inom grundutbildningen arbetar speciallärarna i första hand med elever som har läs-och skrivsvårigheter, språkstörning eller uppmärksamhets- och koncentrationssvårigheter.

Ser du en ökning bland studerande med särskilda behov inom yrkesutbildningen?

Jag kan tänka mig att en del av eleverna söker sig till yrkesutbildningen eftersom ni erbjuder studier med mera praktiskt innehåll. Jag har svårt att säga om en ökning är aktuell men eftersom man inom grundutbildningen erbjuder specialundervisning åt en större del av eleverna än tidigare är det säkert möjligt att samma trender syns inom yrkesutbildningen småningom.

Är det någon av de neuropsykiatriska funktionsnedsättningarna som du tror lämpar sig bättre/sämre inom lantbruksbranschen?

Elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan skilja sig väldigt mycket åt. Funktionsnedsättningen är väldigt individuell och därför är det svårt att generalisera och dra slutsatser kring vad som lämpar sig bättre eller sämre. Jag tror att det är individens intresse och personliga förutsättningar som är riktlinjer för vad som kunde vara passligt, samt vilken typ av stödåtgärder som kan erbjudas om det finns behov av det.

Ser du någon möjlighet att lantbruket samt lantbruksutbildningarna kunde vara mer anpassningsbara för studerande med specialbehov? Ex. Specialklasser?

Eftersom jag inte har erfarenhet av lantbruksbranschen har jag svårt att relatera till undervisningsmiljön, men utifrån mitt perspektiv tror jag det är viktigt att studerande med särskilda behov ges möjlighet till en inkluderande studiemiljö med flexibla stödåtgärder. Jag föreställer mig att de flesta av era studerande kommer från grundskolan och är vana att vara delaktiga i en grupp och därför ser jag det som oerhört viktigt att detta får fortsätta även efter grundutbildningen. En del av de här studerande kan behöva stödåtgärder för att optimera sina förutsättningar till att nå målen i läroplanen.

Ser du några problem som kunde uppstå för studerande med särskilda behov inom lantbruksbranschen?

Om studerande inte får de stödåtgärder som de behöver för att kunna fullfölja utbildningen ser jag risk för utslagning och segregation och att studerande avbryter sin utbildning. Studerande behöver få tillgång till pedagogiska hjälpmedel som gör att de kan koncentrera sig på innehållet och inte blir hejdade p.g.a. sin funktionsnedsättning.